

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gregor Živec

ODNOSI MED RAZLIČNIMI TIPI POLITIČNE
KULTURE V SLOVENIJI

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gregor Živec

Mentor: doc. dr. Milan Balažic

Somentor: izr. prof. dr. Marjan Brezovšek

ODNOSI MED RAZLIČNIMI TIPI POLITIČNE
KULTURE V SLOVENIJI

Diplomsko delo

Ljubljana, 2005

*Diploma znanju našemu je vest,
podobi naši okrepčilo, zrelosti pa test.
Na načrte, dvome nam prinaša potrdilo,
za prihodnost našo koristno je darilo.
Grenkobo težkih dni hitro spere iz oči,
za izzive nove daje nam veselja in moči.*

*Hvala mentorju za modrost in strokovna navodila,
somentorju pa za dobrohotna priporočila.
Hvala domačim, ker so znali počakati,
prijateljem, ker so vedeli, kdaj spodbudo mi dajati.
Naj te misli napisane vam iz srca,
za vedno hvalijo vaša prizadevanja vsa.*

KAZALO

1. UVOD.....	6
2. METODOLOŠKI NAČRT.....	7
3. HIPOTEZE	8
4. OPREDELITEV POJMA POLITIČNA KULTURA	9
4.1. Dejavniki oblikovanja politične kulture.....	11
4.2. Tipologizacija politične kulture	13
4.2.1. Glede na odnos med članom politične skupnosti in političnim sistemom	13
4.2.2. Glede na družbenoekonomski red.....	14
4.2.3. Glede na stopnjo politične participacije	15
4.2.4. Glede na družbene delitve.....	16
4.2.5. Mednarodno primerjalna tipologizacija	17
4.3. Residualni dejavniki	18
4.4. Kontrast tradicionalno – moderno	19
5. ZAČETKI RAZVOJA POLITIČNE KULTURE V SLOVENSKEM IN JUGOSLOVANSKEM PROSTORU	21
6. POLITIČNA SOCIALIZACIJA.....	23
6.1. Raziskovanje distribucije vpliva agentov politične socializacije	24
7. AGENTI POLITIČNE SOCIALIZACIJE	26
7.1. Otroški vrtci	26
7.2. Družina.....	27
7.3. Skupine vrstnikov	27
7.4. Ustanove izobraževalnega sistema (šole).....	28
7.5. Cerkev oz. religiozne ustanove	29
7.6. Narod	30
7.7. Politične stranke.....	31
7.8. Politični sistem in patriotske politične organizacije	32
7.9. Mediji.....	34
8. ANALITIČNI DEL.....	36
8.1. Stopnja participacije in zanimanje za politična vprašanja v Sloveniji	36
8.1.1. Participacija	36

8.1.2. Odnos med državljanom in oblastjo	39
8.1.3. Zadovoljstvo z delovanjem demokracije v Sloveniji in zaupanje v institucije.....	40
8.1.4. Lokalna demokracija.....	41
8.1.5. Razumevanje političnih tematik	42
8.2. Agenti politične socializacije, ki imajo prevladujoč vpliv na oblikovanje stališč Slovencev do političnih vprašanj	43
8.2.1. Vrtci	43
8.2.2. Ustanove izobraževalnega sistema	44
8.2.3. Stranke	45
8.2.4. Družina in sorodstvo	47
8.2.5. Skupine vrstnikov, prijatelji in sodelavci	47
8.2.6. Mediji	49
8.2.7. Religiozne institucije, religija.....	51
9. ZAKLJUČEK IN TESTIRANJE HIPOTEZ.....	52
10. VIRI, LITERATURA	56
12. PRILOGE	61

1. UVOD

Politična kultura je zelo širok pojem, ki se velikokrat povezuje s pojmom ideologije. Ni samo proizvod kulturnega, družbenega in političnega delovanja, ampak tudi sooblikuje družbeni in predvsem politični sistem. Politična kultura je v svojem bistvu vez med političnim sistemom in družbo, saj se preko politične socializacije norme in vrednote političnega sistema prenašajo navzdol na ljudi. Moderna, demokratična politična kultura, ki se je razvila v t. i. zahodnih demokracijah, se začne v Sloveniji razvijati s pojavom novih družbenih gibanj po letu 1980. Njen temelj ni v kulturnem obnašanju in omiki politične elite, kar si večina ljudi predstavlja, ampak v participaciji državljanov v procesu oblikovanja politik in odločanja o politikah. Participacija omogoča človekovo spontanost, domišljijo, soodgovornost, nadzor birokratskih struktur in spodbuja kooperativno sodelovanje. »Včasih je država rekla: Državljeni, dolžni ste storiti vse za državo! Kasneje so državljani rekli: Država, dolžna si narediti vse za nas! Danes pa velja: Država, mi državljani ti dovolimo narediti to in to za nas. Drugo bomo naredili sami!« (Požarnik, 1992: 31)

Politična kultura se je skozi zgodovino slovenskega naroda nenehno spreminjala. Za novejšo zgodovino Slovencev, po 2. sv. vojni pa do danes, je značilno prepletanje dveh temeljnih tipov politične kulture, in sicer tradicionalne in moderne. Namen naloge je preučiti razmerje med tema dvema tipoma v Sloveniji v zadnjih letih. V prelomnih letih za samostojnost slovenskega naroda naj bi se začel razvoj politične kulture od pretežno tradicionalnih oblik v moderno, predstavniško-demokratično in civilno-družbeno politično kulturo po vzoru zahodnoevropskih držav. Nova družbena gibanja so se zavzemala za demokratične spremembe, med katere spada tudi demokratizacija odnosa država-državljan in aktivnejša vloga državljana v procesih oblikovanja in sprejemanja političnih odločitev. Naloga bo zavzemala predvsem preučevanje uspešnosti prehoda v moderno politično kulturo v obnašanju ljudi in njihovo zavedanje aktivne vloge državljana, sedaj ko je Slovenija postala članica Evropske Unije in ko postaja vedno bolj vpeta v tokove življenja zahodnoevropskih držav. To bomo ugotavljali tudi preko agentov politične socializacije, ker menimo, da je mogoče politično kulturo spremeniti le, če se spremeni vloga in pomen posameznih agentov, ki politično kulturo prenašajo na ljudi.

2. METODOLOŠKI NAČRT

Diplomska naloga bo razdeljena v 4 tematske sklope:

1. *del: Metodološki načrt in opredelitev hipotez:* Prvi del naloge predstavlja opredelitev metodološkega okvirja naloge, katerega glavni del bo opredelitev delovnih hipotez. Hipoteze so osnova za izvedbo diplomskega dela, hkrati pa določajo smer raziskovanja in njene zaključke.
2. *del: Teoretski del:* Ta del naloge bo temeljil pretežno na sekundarni analizi podatkov. Preučili bomo obstoječo literaturo, ki se ukvarja s politično kulturo. Ta bo v osnovi vključevala knjige, članke, internetne vire ter ostale dostopne vire. Opredelili bomo različne teorije in pristope k preučevanju politične kulture ter preučili agente politične socializacije.
3. *del: Analitični del:* Ta del bo temeljil na primarni analizi statističnih podatkov, ki jih bomo pridobili iz raziskav slovenskega javnega mnenja. Namen bo na podlagi realnih podatkov preučevati zastavljene teoretske osnove v smeri postavljenih hipotez. Teoretske osnove in zbrani podatki bodo podlaga za zadnji del naloge.
4. *del: Testiranje hipotez in zaključki:* V tem delu bomo skušali združiti vse podatke, ki jih bomo pridobili v drugem in tretjem delu. Na podlagi postavljenih hipotez in na podlagi zbranih primarnih podatkov ter analiz sekundarnih podatkov, bomo skušali testirati hipoteze in potegniti ustrezne zaključke.

3. HIPOTEZE

Kot osnovo pri pripravi diplomske naloge, smo si postavili dve hipotezi, ki naj bi skozi celotno diplomsko nalogo določali smer raziskovanja. Nanašata se na raziskovanje demokratičnosti politične kulture in nakazujeta smer raziskovanja.

H₁: V Sloveniji se v letih po prehodu v demokratični politični sistem še ni razvila moderna in demokratična politična kultura.

H₂: V Sloveniji upada vpliv tradicionalnih agentov politične socializacije in narašča vpliv modernih agentov politične socializacije na politično kulturo.

Pri prvi hipotezi bomo izhajali iz temeljne delitve politične kulture na tradicionalno in moderno, kjer bomo za oba tipa opredelili ključne značilnosti in lastnosti. Politično kulturo v Sloveniji bomo primerjali po teh lastnostih in ugotavljali katere lastnosti, tradicionalne ali moderne, prevladujejo. Značilnosti politične kulture v Sloveniji bomo ugotavljali preko raziskovanja podatkov pridobljenih v raziskavah slovenskega javnega mnenja.

Pri drugi hipotezi bomo preko primarne in sekundarne analize podatkov ugotavljali, kakšno je razmerje v vlogi in intenzivnosti vpliva med tradicionalnimi in modernimi agenti politične socializacije, saj je prav razvoj vloge modernih agentov zelo pomemben pogoj za razvoj moderne demokratične politične kulture.

Podatki, ki jih bomo pridobili preko dokazovanja prve in druge hipoteze, nam bodo služili pri dokazovanju demokratičnosti in modernosti politične kulture v Sloveniji, saj je prav razvoj demokratičnih in modernih agentov politične socializacije predpogoj za razvoj moderne, demokratične in civilno družbene politične kulture. Hipotezi sta precej splošni in medsebojno zelo močno povezani, zato pričakujemo, da bodo ugotovljeni rezultati nudili splošen pogled na stanje politične kulture v Sloveniji.

4. OPREDELITEV POJMA POLITIČNA KULTURA

*»Ni še posebej v politiki tako zelo pomembno in
odločujoče, kaj je v resnici res,
veliko bolj pomembno in odločujoče je, kaj ljudje menijo, da je res,
kar verjamejo, kar kot svoja stališča uveljavljajo,
za kar so se celo pripravljene žrtvovati.«*

Stane Južnič (Kolenc 1995: 105)

Pojem politične kulture se je razvil razmeroma pozno. Po letu 1920 je hiter razvoj psihologije pripomogel k začetkom raziskovanja človekovega obnašanja (behavior) in k razvoju behavioristične teorije, ki je uvedla pojme državlanskega treninga oz. vzgoje, katerega glavni cilj je bil vzgojiti družbo v lojalnosti do političnega sistema. Na njenih temeljih je Gabriel Almond leta 1963 prvi razvil pojem politične kulture. Uvedel ga je za področje primerjalne politologije. Almond je menil, da je vsak politični sistem postavljen v določen kontekst, ki ga določajo stališča do politike, politične vrednote, ideologije, nacionalni značaj in kulturni značaj. Vsi ti izrazi so difuzni in poljubni, zato je Almond uvedel pojem »civic culture« (Almond in Verba, 1965: 5) Avtor meni, da vedenje ljudi vpliva na politični sistem: »Kolektivno politično vedenje, vrednote, občutenja, informacije in sposobnosti ljudi v družbi vpliva na način kako politiki delujejo v družbi.« (Almond in Bingham Powel, 1996: 43)

Almond in Verba sta se osredotočila na raziskovanje odnosa med mikro ravno politike (posameznik) in makro ravno (politični sistem), kjer ju je posebej zanimalo vprašanje, kako lahko politična socializacija vpliva na politično obnašanje državljanov v odnosu do političnega sistema. Vpeljala sta politično kulturo kot vez med mikro in makro ravno politike.

Politična kultura nam omogoča, da na eni strani ugotovimo značilnosti političnega obnašanja političnega sistema kot celote, na drugi strani pa obnašanje posameznikov v določenih delih sistema, v določenih družbenih skupinah in tudi na ključnih točkah političnega sistema, kjer nastajajo politične pobude in se vrši politično odločanje. Almond je politično kulturo razdelil na:

- homogeno, kjer je kombinacija vrednot svobode, varnosti in množične blaginje sprejeta kot glavni cilj večine akterjev, ki sodelujejo v političnem sistemu¹.
- heterogeno, kjer je prevladujoča politična kultura sestavljena iz večjega števila subkultur².

Homogena politična kultura zagotavlja stabilno demokracijo, heterogena pa nestabilno. Zaradi take predpostavke je bil angloameriški tip v zgodovini vedno bolj v ospredju. Almond in Verba sta leta 1963 opravila prvo študijo, v kateri sta opredelila pojem "civic culture". Avtorja sta t. i. družbeno kulturo opredelila kot skupek tradicionalnega in modernega: »Tretja kultura, ki ni niti tradicionalna niti moderna ampak povzema dele obeh; pluralistično kulturo, ki temelji na komunikaciji in prepričevanju ter kulturo konsenza in različnosti, ki dovoljuje zmerne spremembe.« (Almond in Verba 1965: 6)

Ta pojem naj bi združeval tiste lastnosti, ki podpirajo demokratično stabilnost, demokratično izvoljeno vlado in demokratični politični sistem. Raziskavo sta opravila v ZDA, Veliki Britaniji, Italiji, ZRN in Mehiki. Preučevala sta, kako demokratične so te države in koliko se državljani vsake države približajo idealni predstavi demokratičnega državljana, ki naj bi verjel v legitimnost, splošno kompetentnost in dobro voljo oblasti, hkrati pa bi bil prepričan v svojo pravico, da lahko vpliva na oblastnike. Ugotovila sta, da tem kriterijem najbolj ustreza Velika Britanija, potem ZDA, vse ostale pa precej odstopajo³.

Politična kultura je zelo širok pojem, ki je v svoji osnovi nasledil različne besedne pomenske zveze, ki so bile v preteklosti uporabljane. Taki pojmi so politična zavest, kot oblika družbene zavesti, politična ideologija, politična psihologija in nenazadnje tudi javno mnenje, kot izraz politične zavesti državljanov.

Stane Južnič pravi, da je politična kultura vse to, opredeljuje pa jo tudi kot nekaj več: »Ni le družbena zavest ali javno mnenje, je tudi način njunega izražanja, je torej lahko tudi politični slog, je celo politični ritual in z njim pogosto povezan politični

¹ ZDA, Velika Britanija

² Kontinentalna Evropa, zlasti Francija, Italija, ...

³ V tem času je bilo na splošno veliko raziskav, ki so prvenstveno vlogo dajale Angloameriškem tipu.

ceremonial. Gre potemtakem za celo vrsto pravil, s katerimi je uravnavana javna dejavnost. Nemalokrat mora imeti izrazito simboličen značaj.« (Južnič, 1989: 208)

Politična kultura vključuje sfero političnega in politike, način sodelovanja državljanov v politiki v različnih oblikah in podobah. Gre torej za politično vedenje vsake vrste. Stane Južnič pri svoji koncepciji ponuja tudi nekoliko bolj paradoksalen pogled na politično kulturo in pravi, da ni samo predmet sfere političnega, ampak se oblikuje tudi z namerno ali prisilno odsotnostjo iz politike: »Politična kultura je tudi tisto, kar se politike odreka, skuša politiko izločiti in praviloma na splošno oblikuje o njej najslabše predstave kot skorajda nedostojnem področju človekovega delovanja in početja.« (Južnič, 1989:207)

Razhajanja v koncepciji politične kulture so mogoča tudi na podlagi ožje in širše opredelitve. Odpira se vprašanje opredelitve najpomembnejših vidikov politične kulture. Ali naj koncept sloni na socialnih in psiholoških programih družbenih skupin ali skupnosti ali naj se osredotoči na individualne načine političnega vedenja posameznika. Pri slednjih je večji poudarek na oblikah politične socializacije in vplivu le teh na posameznika, vsekakor pa ne smemo izpustiti tudi učinkov družbenih skupin ali skupnosti kot celote. Politično kulturo lahko tako označimo kot skupnost političnih procesov, postopkov, stališč in opredelitev, pri čemer je potrebno poudariti, da ni pomembno samo konkretno politično vedenje ampak tudi motivi, vzroki in viri take politične manifestacije.

4.1. Dejavniki oblikovanja politične kulture

Omeniti velja še nekatere pomembne dejavnike, ki oblikujejo politično kulturo:

- **Psihološki dejavnik:** kjer se pojavi za politično kulturo pomembna emocionalna razsežnost politike. Politika je prostor, kjer se pogosto pojavlja čustveno vznburjenje oz. povečana duševna reakcija. Gre za različne emocije, od političnih zmag in porazov, do vsakodnevnih radosti, zadreg in afer⁴. Vsak posameznik se sooča z emotivnimi reakcijami, kjer reagira na podlagi ponotranjenih norm in

⁴ Pomembne so emocionalne reakcije politikov na take dogodke, saj se le te kanalizirajo v družbi in postajajo pomemben dejavnik pri družbenem definiranju sovraštva, naklonjenosti, privrženosti ali odpora.

vrednot, ki izhajajo iz družbenih in kulturnih vrednot ali celo predsodkov. Ker pa emocije zelo močno aktivirajo človekove psihične zmožnosti, so v tem smislu med najpomembnejšimi motivacijskimi faktorji za posameznikovo participacijo v političnem življenju. Kakšna bo ta reakcija, je odvisno od narave posameznika in stopnje emocij, ki jih določena politična poteza sproži v družbi, prav intenzivnost reakcij pa določa tudi politično kulturo družbe.

- **Politične orientacije:** Gre za način določanja in sploh same sposobnosti določitve političnega položaja posameznika, organizacije ali skupine v družbi, glede na različne vidike politike. Bistveno je vnaprejšnje določanje posameznikovih ali skupinskih reakcij do politične dejavnosti. Pri tem igrajo pomembno vlogo tradicije, čustveni naboj, simboli in motivacije. Almond in Verba sta opredelila politično kulturo in sestavne dele individualnih političnih orientacij⁵, ki nam na analitični ravni ponujajo dobra izhodišča za sistematizacijo načinov političnega vedenja. Politična kultura je mreža individualnih stališč in pripadnikov družbe do političnega sistema. To je subjektivna sfera, ki daje pomen in oblikuje politične procese.
- **Politični stil:** Predvsem je pri tem pomemben način političnega izražanja, ki nam kaže, kako se politična kultura manifestira navzven. Pokaže nam konkretno obliko ali formo političnega fenomena, še posebej pa je pomemben politični stil, če ga povežemo z retoriko in diplomacijo kot veščino in spretnost izražanja in pogajanj⁶. Južnič trdi, da: »Politični stil bi lahko imeli tudi za umetnost sprenevedanja v politiki in tako bi se približali tistemu videzu človekovega vedenja, ki mu na splošno lahko pravimo mimikrija, in to je način obnašanja, ki ni posnemanje, marveč zamenjava pristnega z zaigranim.« (Južnič, 1989: 214)

Tako razumevanje političnega stila v veliki meri oblikuje politične odnose, saj so pravila politične igre oz. koncepcija, kaj neka politična skupnost, še posebej država, smatra kot politično sprejemljivo ali nesprejemljivo, sestavine političnega stila, ki niso

⁵ Te individualne orientacije so sestavljene iz :

- kognitivnih orientacij, ki vključujejo poznavanje oz. znanje o ključnih političnih objektih,
- afektivnih orientacij, ki vključujejo čustva in stopnje privrženosti do danega političnega sistema,
- evaluativnih orientacij, ki vključujejo sodbe in mnenja o političnih objektih, ter pri vrednotenju političnih dogodkov in objektov upoštevajo moralne standarde.

⁶ Pri opredeljevanju političnega stila se osredotočimo na formo ali obliko, ki pa je v sferi političnega zelo pomembna, saj sta vsebina in oblika zelo povezani in oblika velikokrat vpliva na podajanje same vsebine.

nujno določene z zakoni ali ustavo. Politični stil, ki izrazito podpira in upošteva splošno sprejeta pravila politične igre, je med najpomembnejšimi dejavniki oblikovanja politične kulture.

4.2. Tipologizacija politične kulture

V tipologizaciji bi radi opredelili izrazite zvrsti politične kulture in njene značilnosti v sistematizaciji različnih političnih kultur. Politična kultura je vedno del širše politične stvarnosti ter odsev kulture in družbenih okoliščin, kar je potrebno upoštevati pri tipologizaciji. Upoštevati moramo različne dejavnike, kot so družbeni položaj posameznika in družbenih skupin, etične razlike, religiozne delitve, ki vplivajo na stopnjo enovitosti politične kulture. Na svetu skoraj ni globalne družbe, kjer bi obstajala enotna in enovita politična kultura v vseh segmentih in strukturah družbe. V nadaljevanju bom podrobneje opredelil različne tipologije.

4.2.1. Glede na odnos med članom politične skupnosti in političnim sistemom

Gre za odnos med državljanom, občanom in političnim sistemom v širšem smislu.⁷ Taka delitev nam ponuja štiri različne tipe politične kulture:

- Občan kot podložnik brez pravic sodelovanja v politični stvarnosti
- Občan kot opazovalec politike, kjer ima pasivno vlogo
- Občan kot tisti, ki sodeluje v politiki⁸
- Občan z vso pravico do odločanja⁹

Ta tipologija ima svoje pomanjkljivosti, ker je precej ozko zastavljena, je pa analitično zelo uporabna, saj predstavlja makrostrukturo oz. okvir, kateremu je mogoče dodati različne mikrostrukturne elemente.

⁷ Praviloma gre za odnos do državne oblasti

⁸ V takem primeru lahko govorimo o participativni politični kulturi

⁹ Idealni tip politične kulture, kjer se državljan zaveda svoje pravice sodelovanja in vplivanja na proces oblikovanja in sprejemanja odločitev v državi

4.2.2. Glede na družbenoekonomski red

Pri tej razdelitvi se osredotočimo predvsem na proizvodne odnose. Vloga posameznika ali družbene skupine v politični sferi je odvisna predvsem od vloge, ki jo zavzema posameznik ali skupina v proizvodnih odnosih, ki določajo družbenogospodarski položaj. Aktivna ali pasivna vloga v političnem procesu je odvisna od razrednega položaja posameznika.

»Politični sistem je namreč derivacija razrednih odnosov, tako da ti odnosi odredijo, kaj sistem od posameznikov pričakuje v političnem procesu, tj. tisto, kar sistem v procesu politične socializacije vceplja kot njihovo pričakovanje od politike.« (Južnič, 1989: 221)

Na podlagi zgoraj navedenih dejavnikov delimo politično kulturo na:

- participativno, v kateri imajo ljudje možnost sodelovanja, pomembno pa je tudi, da se te možnosti zavedajo. Prepričani so, da jim zaradi svojega družbenoekonomskega položaja možnost sodelovanja pripada, hkrati pa pričakujejo, da jim bo ta pravica dana s strani političnega sistema;
- apatično, v kateri so ljudje odstranjeni iz politike in niti ne izkazujejo pričakovanja, da bo politični sistem opredelil njihovo kompetentnost za sodelovanje v politični sferi. Imajo se za politično nepristojne.

V modernih demokratičnih družbah se ukinja razlikovanje med participativno in apatično politično kulturo, predvsem s podelitvijo splošne volilne pravice. Tako razlikovanje ni mogoče več na formalno pravni ravni oz. ustavno je pravica do participacije zagotovljena, ampak se ta delitev ohranja mimo ustavno določenega reda in temelji na ostankih določene pretekle politične prakse. Politične kulture si v demokratični družbi ni mogoče predstavljati brez pravice do participacije, vendar sama pravica ni dovolj za uveljavitev participativne politične kulture. Prav tako ima splošna volilna pravica, ki ni omejena s posrednim načinom volitev, velik vpliv na politično kulturo.

4.2.3. Glede na stopnjo politične participacije

Almond in Verba sta politično kulturo delila na tri tipe: parohialno, podložniško in participativno. Participativno smo zgoraj že opisali, ostaneta nam še:

- Parohialna: Ta je značilna za primitivne družbe, vendar je pri parohialnosti pomembna odvisnost do zunanjega sveta oz. odnos zunanjega sveta do takih družb. Zunanji svet, navadno države, prisilijo primitivne družbe v podrejen odnos tako, da jih kolonizirajo ali naselijo večino njihovega območja z drugače mislečimi ljudmi, domorodci pa postanejo marginalna skupina¹⁰. Gre za prevlado politike od zunaj. Vendar pa parohialna politična kultura ni značilna samo za kolonizirane države, ampak se lahko pojavi tudi v odnosu med kmečkim podeželjem in industrializiranim mestom. Mesta so s svojo širitvijo na podeželje začela podeželju vsiljevati svoj način mišljenja, svoj odnos do politike in političnega, s tem pa tudi svojo politično kulturo. Vendar je za parohialno politično kulturo značilno, da se marginalna skupina skuša organizirati sama zase in države z njenimi ustanovami ne jemlje drugače kot nekaj tujega, nekaj, čemur se ne podreja.
- Podložniška: Taka politična kultura izhaja iz časov kmečkega tlačanstva, kjer podložnik sploh ne pričakuje kakršnekoli politične vloge, saj se zaveda, da oblast, ki mu poveljuje, ostaja v izrazito nedostopnem odnosu do njega. Razlika med parohialno in podložniško kulturo je v tem, da se podložniki sploh ne sprašujejo o upravičenosti takšne oblasti, ampak to sprejemajo kot dejstvo. Glavna značilnost podložnika je, da se ne zaveda svojega podrejenega položaja, ampak ne nasprotuje družbeni hierarhiji in jo ima za povsem legitimno.¹¹ Bistvo podložniške kulture je v vnaprejšnji pripravljenosti človeka na sprejemanje pasivnega odnosa do politike, kar izhaja iz fevdalnega družbenega reda in omogoča ohranjanje stroge in nepremakljive družbene hierarhije. Taka politična kultura pa se lahko ohrani tudi še dolgo časa po prehodu v kapitalistični družbeni red, kjer pa navadno zaradi spreminjajočih se nosilcev oblasti, kapitala in lastništva nad

¹⁰ Marginalnost pa ni le politična, je tudi družbena in gospodarska, kar lahko privede do številnih in intenzivnih konfliktov.

¹¹ Povzeto po Južnič, 1989: 226

proizvajalnimi sredstvi, kmalu postane nefunkcionalna. Ohranitev podložniške politične kulture je mogoča na prehodu iz kolonialnega statusa v politično neodvisnost države, kjer se podložniški odnos prenese na odnos politična elita in javnost¹².

4.2.4. Glede na družbene delitve

Pri tej delitvi je tipologija taka, da nam prikaže horizontalen presek družbe. Zgodovinski potek razvoja politične kulture pri tej delitvi postane manj pomemben, čeprav ne smemo pozabiti, da je politična kultura pojem dinamične narave. Bolj kot so družbene delitve ostre, bolj so izrazita odstopanja od prevladujoče politične kulture v posameznih predelih družbe. Pri tej delitvi se poudarjajo delitve glede na politično kulturo in socializacijo družbenih razredov znotraj iste družbe, ne pa med različnimi družbami. Opredeliti velja 4 pomembne lastnosti ali teze:

- Politična kultura, ki temelji na razrednem interesu in ima podlago v razredni zavesti, ima izrazite značilnosti. To še posebej velja za tiste družbe, kjer je intenzivnost konfliktnosti med razredi velika. Če je konfliktnost manjša ali če so uporabljene posebne metode politične socializacije, obstaja možnost počasnega zmanjšanja razlik v politični kulturi. Močna razredna politična zavest predstavlja velik potencial za razvoj posebne politične kulture razreda¹³. Stopnja izobrazbe je tudi pomembna ločnica v odnosu do politične kulture, kjer je pomemben kriterij predvsem stopnja dostopnosti do šolanja za posamezne družbene razrede. V državah z velikimi prepadi med družbenimi razredi se politična kultura izobražencev precej razlikuje od tiste, ki pripada neizobraženim ali celo nepismenim ljudem. S stopnjo izobrazbe je povezana tudi politična kultura elit, kjer se kaže razlika med izobraženo in politično kompetentno elito in slabše izobraženim in iz političnega odločanja izločenim ljudstvom. To pa ni samo problem držav tretjega sveta, pač pa tudi nekaterih modernih držav, kjer manj izobražene množice oblikujejo preproste politične ideje, ki se precej razlikujejo od

¹² Državni uradniki postanejo prepričani, da so nad družbo in da so ločeni od družbe, prehod javnosti iz statusa podložnika v status kompetentnega državljana pa je kompliciran in dolgotrajen, predvsem pa povezan z naraščanjem samozavesti državljanov.

¹³ Primer je buržuazna politična zavest, ki je jasno izražala svoje politične ideje in izoblikovala posebno politično kulturo.

zapletene politike elit, ki je množica ne razume. Taka situacija daje elitam veliko moč.

- V številnih državah lahko govorimo tudi o fragmentiranih političnih kulturah. Gre za države, ki so nacionalno, etično, jezikovno ali kako drugače neenotne. V takih državah niso vzroki različne politične kulture samo v razredni različnosti, ampak se družba kot globalna celota oz. narod sploh ni razvila¹⁴. Taka politična kultura predstavlja veliko tveganje za razpad države. Take države veliko pozornost posvečajo politični socializaciji in načinom graditve naroda. Južnič je v svoji knjigi o politični kulturi tudi takratno Jugoslavijo označil: »Bržčas bi lahko tudi za Jugoslavijo rekli, da znotraj različnih narodov in narodnosti obstaja fragmentirana politična kultura. Vendar moramo bolj kot v drugih večnacionalnih državah upoštevati dinamiko skupnega državnega življenja in posebej socialističnega razvoja.« (Južnič, 1989: 234)
- Kadar opredeljujemo bolj ali manj ločene politične kulture znotraj združenih političnih enot, ne moremo mimo pojma subkulture. Subkultura je pojem, ki je povezan z neenakostjo pogleda na svet v različnih slojih in razredih, ki pa je formaliziran in opredeljen kot razpoznavna etnija. Moderne družbe so razvile veliko možnih delitev glede na različne faktorje delitve¹⁵.

4.2.5. Mednarodno primerjalna tipologizacija

Ta delitev temelji na predvidevanjih, da so mogoči nacionalni preseki in da je možno na podlagi analize narodnega ali nacionalnega značaja posameznih držav opredeliti bistvene značilnosti politične kulture neke mednarodne skupnosti. Pri tem je potrebno narodni značaj razumeti kot specifično politično vedenje, kot stil političnega življenja, političnih vrednot in podobnega, najbolj primerna mera za merjenje narodnega značaja pa je relativna pogostost značilnih vedenj v okviru naroda. Vendar pa ne smemo pozabiti tudi, kot opozarja Kavanagh, da »je politična kultura kakega naroda le metafora in lahko skriva velike razlike v političnih usmeritvah različnih slojev prebivalstva.« (Kavanagh v Južnič, 1989: 234)

¹⁴ Nerazvite države, ki so nastale z umetno postavljenimi mejami, ki jih je oblikovala kolonializacija, so predstavnice fragmentirane politične kulture

¹⁵ Omeniti velja tudi razvoj protikultur, ki so navadno usmerjene proti prevladujoči in splošno priznani politični kulturi.

Iz tega sledi, da mednarodno primerjalna tipologizacija ne opisuje nujno realnega stanja, ampak je sama po sebi metafora, saj temelji na metafori posameznih narodnih značajev.

4.3. Residualni dejavniki

So tisti viri politične kulture, ki imajo svoj vir v preteklosti in predstavljajo politično relevantno vedenje, ki se vpleta v sedanost. To so tradicije in tradicionalno, ki jih ni mogoče opisati v smislu preteklosti in sedanjosti. Tradicionalizem bi lahko opisali kot stanje duha, ko se tradicije ohranjajo in varujejo kot nekaj, kar je zgodovine ne samo potrdila, ampak tudi preverila. Ko govorimo o politični kulturi, pa Južnič poudarja, da je tradicija kot: »Zaloga tako ali drugače posplošenih družbenih in političnih izkušenj, ki si jih predajajo generacije tako, da prihajajoča le deloma preveri skladnost predanega z dejanskim stanjem v družbi in politiki.« (Južnič, 1989: 235)

Tradicije imajo predvsem simboličen pomen in vrednost, omeniti pa velja tudi strukturalne razsežnosti pri obnavljanju družbe, ki se nadaljuje v svoji razsežnosti. Tradicije navadno označujemo kot zavirajoči in negativni dejavnik v razvoju participativne, demokratične politične kulture, vendar je vredno si postaviti vprašanje: Ali je mogoče, da nam tradicije lahko prinesejo tudi koristne in preverjene informacije, o najprimernejših načinih reševanja konfliktov in ali je v tradicijah kakšna pozitivna sestavina, ki zagotavlja ohranjanje vrednot, brez katerih ni politične kulture kot temeljnega dogovora o medčloveških odnosih?¹⁶

Včasih se zgodi tudi, da se ohranjajo tradicije, ki temeljijo na povsem napačnih razlagah in med takšne sodijo tudi:

- predsodki, etične distance, rasizem,
- nacionalni miti, zagotovila o nacionalni veličini,
- legende o nacionalnih junakih in junaške pesmi, ki opevajo njihova dejanja.¹⁷

Tradicije pa se uporabljajo velikokrat kot politično orožje oz. kot sredstvo manipulacije že uveljavljene in ustoličene oblasti, kot tudi elit, ki si želijo oblasti.

¹⁶ Zavedati se je potrebno, da so tradicije v odnosu do zgodovine selektivne, saj jemljejo le posamezne segmente in jim pripisujejo poseben pomen. Poudarjajo navadno le potrjene posameznosti, ki so živele in se ohranjale skozi zgodovino naprej.

¹⁷ Povzeto po Južnič, 1989: 236

4.4. Kontrast tradicionalno – moderno

Veliko je makro-socioloških delitev, ki temeljijo na dihotomični delitvi tradicionalno-moderno. Tradicionalno se navadno povezuje z nazadnjaštvom in preišljenostjo, moderno pa kot drznost, zagon razvoja, novosti in sprememb. Odnos med tema dvema pojmomoma je v preteklosti opredeljeval celotno družbo, segal je od javnega obnašanja v politiki, gospodarstvu, religiji in filozofiji na eni strani in čisto zasebnega, celo intimnega sveta na drugi strani.

Pojem modernizem označuje nasprotje tradicionalnemu in tradicijam, je pa mogoče različne razsežnosti pojma različno razumeti. Pojem modernosti velikokrat povezujemo s časovno primerjavo¹⁸. Če pa bi hoteli relativno primerjati in rangirati modernost časov v primerjavi z drugimi, bi prišli na področje vrednostnih sodb. Bistvo modernosti ni najti tisti čas, ki je najbolj daleč od nemodernosti, ker je to subjektivna ocena. Modernost pomeni vsako objektivno novo stvar, ki nosi napredek, subjektivna ocena pa določa pozitivnost ali negativnost take stvari. V pozitivnem smislu naj bi bila modernost tisto, kar vodi k oblikovanju družbe brez razredov, moderne ideje, ki zagovarjajo svobodo narodov in posameznika. Negativne ideje naj bi bile reakcionarne in retrogradne.

Tradicionalna družba temelji na ozki lojalnosti primarne skupine in to je družina ali klan. Ta ozka lojalnost navadno predstavlja prepreko v vključevanju v drugačne skupine in onemogoča navezavo trdnejših vezi s širšo družbo. Posebno ostra lojalnost se pojavlja v patriarhalnih družinah, kjer je oče poglavar, odnosi pa so hierarhično postavljeni, kar utemeljuje poseben tip avtoritete.

¹⁸ Vsak čas je moderen, če ga primerjamo s časom prej.

Tabela 1: Razlikovanje med tradicionalno in moderno politično kulturo, lahko opredelimo z naslednjimi značilnostmi:

TRADICIONALNA POLITIČNA KULTURA	MODERNA POLITIČNA KULTURA
- afektivni odnosi do politike	- brezosebni odnosi do politike
- iracionalen odnos do politične oblasti	- racionalno obravnavanje oblasti
- emocionalna navezanost v politiki (lojalnost)	- racionalen odnos do političnih vprašanj in orientacij legitimnosti
- neposreden odnos do političnih zadev	- posreden (reflektiran) odnos do političnih zadev
- velik pomen sorodstvenih vezi v politiki	- nepomembnost sorodstvenih vezi
- politična neaktivnost	- politični aktivizem
- kolektivizem	- individualizem
- spoštovanje političnih avtoritet	- nespoštovanje političnih avtoritet
- nizka državljanska in nacionalna identiteta	- visok občutek državljanske in nacionalne identitete (državlanske pravice)
- patriarhalno razumevanje oblasti	- demokratično razumevanje oblasti
- uniformno, konformno politično obnašanje	- instrumentalizem v politiki
- ozka lojalnost (lokal-patriotizem)	- široka lojalnost (nacionalizem, regionalizem, kozmopolitizem)
- neartikulirane orientacije do politike	- artikuliranje orientacije do politike
- neprilagodljivost na politične spremembe	- hitra akomodacija na politične spremembe
- netolerantnost do drugačnih političnih stališč	- tolerantnost do drugačnih političnih stališč
- nizko vrednotenje vloge politike	- visoko vrednotenje pomembnosti politike
- nepoznavanje delovanja političnega sistema	- poznavanje delovanja političnega sistema

Vir: Kolenc, Janez (1989): Politična kultura Slovencev: str. 132-133

5. ZAČETKI RAZVOJA POLITIČNE KULTURE V SLOVENSKEM IN JUGOSLOVANSKEM PROSTORU

V jugoslovanskem prostoru velja Pavle Novosel¹⁹ za začetnika razvoja politične kulture, saj je leta 1968-69 vodil raziskavo o politični kulturi. Začetki segajo v fazo oblikovanja samoupravnega političnega in družbenega sistema, ki naj bi imel tudi lastno samoupravno politično kulturo. V raziskavi je primerjal dobljene rezultate z Almondovimi značilnostmi "civic culture" in ugotovil, da se v jugoslovanskem prostoru take vrste politična kultura še ni razvila, ker ljudstvu predvsem manjka samozavedanje samoupravnih pravic, ki mu pripadajo. Oblikoval se je začarani krog, v katerem so samoupravni odnosi predpogoj za samoupravno politično kulturo in obratno. To je mogoče preseči le s kontinuirano politično akcijo družbeno naprednih sil. Novosel je trdil, da bi morali samoupravni sistem voditi taki ljudje, ki bi vlagali več energije v razvoj samoupravnih odnosov, kar bi posledično vplivalo tudi na politično kulturo.

Marušić je leta 1970 razpravljal o tem, da je v Jugoslaviji nemogoče razviti politično kulturo, saj je država nedemokratična in ekonomsko nerazvita. Po njegovem mnenju je predpogoj za razvoj politične kulture močna demokratična tradicija.

Prvo sistematično delo o politični kulturi je napisal Stane Južnič²⁰ leta 1973, ki je imelo zelo velik pomen. Opredelil je terminološke pojme s področja politične kulture in politične socializacije, hkrati pa tudi Slovenijo vključil v debate o politični kulturi, ki so se odvijale v Jugoslaviji. Južničeva politična kultura je interdisciplinarno delo, saj politično-kulturni pristop gradi na politiki, ki se dejansko dogaja na ravni posameznika, državljana in njegovega realnega političnega udejstvovanja.

Emil Rojc je leta 1975 v duhu takratnega razumevanja samoupravne politične kulture trdil, da mora biti šola (poleg pionirskih in mladinskih organizacij) tista, ki bo v vsakem posamezniku razvila zavest o pomenu socialistične revolucije, o humanem samoupravnem socializmu ter ga usposobila za kritično zavračanje liberalnih, klerikalnih in drugih sovražnih pogledov na svet. Takšno razumevanje se je uveljavilo z uvedbo usmerjenega izobraževanja in je trajalo do začetka leta 1980.

¹⁹ Pavle Novosel je napisal knjigo: *Politička kultura v SR Hrvatskoj*, Zagreb 1969.

²⁰ Stane Južnič je napisal knjigo: *Politična kultura* (1973), Sociološka in politološka knjižnica, Obzorja Maribor.

Najodmevnejši prispevek in prvo sistematično delo o samoupravnih politični kulturi je napisal Jovan Đorđević, ki je ugotovil, da zgolj s politično akcijo in pravnimi ukrepi ni mogoče oblikovati samoupravljanja²¹. Samoupravna politična kultura bi se morala razumeti kot politično upravičenje in princip legitimnosti samoupravnega političnega sistema. Problem je bil po njegovem mnenju v tem, da se je samoupravna politična kultura razvila na osnovi značilnosti demokratične politične kulture, morala pa bi se v nasprotju z njo.

Milan Podunavac²² je leta 1982 napisal sistematično delo o politični kulturi, ki je temeljila na politoloških osnovah in je bila precej teoretsko napisana. Samoupravni politični kulturi se ni preveč posvečal, pač pa ji je pripisal naslednje značilnosti: »Aktivizem in participativnost, nepodaništvo, asociacijskost in mobilizacijskost.« (Podunavac v Lukšič, 1992:19). Samoupravljanje predstavlja poizkus vzpostavitve moderne civilno-družbene politične kulture, kjer naj bi se preko delegatskih sistemov čim več ljudi vključilo v politično odločanje. Samoupravna politična kultura je ostala na ravni projekta, ki se je uspel uveljaviti le na področju šolstva, in še tam delno²³.

Razvoj politične kulture v Sloveniji v smeri demokratične politične kulture se je začel po letu 1980, ko so se razvila nova družbena gibanja. Nova civilna družba, sestavljena iz novih družbenih gibanj in interesnih skupin znotraj ZSMS²⁴, je uveljavljala svoje politične interese skozi mladinsko organizacijo, saj so jim konvencionalne poti politične participacije zaprte. Opozicijske civilno družbene skupine se niso mogle registrirati kot pravni subjekt, zato so delovale pod okriljem še vedno oblastne ZSMS. »Vzajemna izposoja legalnosti in legitimnosti med ZSMS in gibanji, ta naključna politična simbioza, je pomenila odločili korak k pluralizaciji politične sfere in začetku razpadanja monolita.« (Balažic, 2004: 194). S temi dejanji se je začela demokratizacija slovenskega naroda, postavljeni pa so bili tudi temelji za demokratično politično kulturo.

²¹ Opredelil je 22 točk samoupravne politične kulture, kjer je poudaril primat občanske družbe nad politično, podružabljanje funkcij in kontrolo države, razlikovanje med državo in politično elito in pluralizem nasproti centralizmu.

²² Milan Podunavac je leta 1982 napisal knjigo: *Politička kultura i politički odnosi*.

²³ Zgodovinsko gledano bi lahko rekli, da je komunizem na Slovenskem pustil malo sledov, čeprav nekateri ideologi (predvsem krščanski) trdijo, da je komunizem v 40-tih letih izničil vse, kar je krščanstvo gradilo skozi zgodovino. Vzorcev vedenja ljudi v političnih zadevah in njihovo mišljenje se ne da spremeniti v nekaj desetletjih, za to pa gre pri politični kulturi.

²⁴ Zveza socialistične mladine Slovenije.

6. POLITIČNA SOCIALIZACIJA

Pojem politične socializacije je leta 1959 razvil H. Heyman. S tem pojmom so poskušali povezati kulturne in politične značilnosti v en raziskovalni model. Kolenc pravi, da gre za »celoto vseh procesov, znotraj katerih se pridobivajo, ohranjajo in spreminjajo prevalentne norme politične kulture dane družbe, poimenujemo s politično socializacijo.« (Kolenc, 1993:112)

Raziskovanje je funkcionalno, ker politična socializacija v daljšem obdobju omogoča relativno uniformnost političnega obnašanja družbe, ker razkriva načine, kako posameznik sprejema politično kulturo in na podlagi le te oblikuje svojo politično identiteto in ker je politična kultura posledica političnih orientacij, kar pomeni, da je politična socializacija pridobivanje politične kulture od posameznikov.

Poznamo dva koncepta politične socializacije:

- Makrokonceptija: Raziskovanje politične socializacije na dveh ravneh: raven posameznika, kjer se obravnava procese učenja, v katerih posameznik pridobi politični pogled in oblikuje politično identiteto in raven političnega sistema, ki raziskuje proces kulturne transmisije²⁵. Združevanje obeh ravni politične socializacije je utemeljena z interesom nacionalne države, ki želi svoje standarde političnega vedenja ohranjati s prihodom novih generacij v ustaljene oblike političnega delovanja. »S politično socializacijo se oblikuje in prenaša politična kultura. Konkretnije, s politično socializacijo se ohranja nacionalna politična kultura v takšni meri, v kateri prenaša ta kultura svojo politično konstitucijo s stare na novo. Politična kultura se spreminja do takšne mere, do katere vodimo populacijo ali del nje, v novo izkušnjo, ki je politično različna od prejšnje. Porajanje neke nove politične skupnosti pa je tista sprememba, za katero lahko rečemo, da v procesu politične socializacije nastaja nova politična kultura, ki dotlej ni obstajala.« (Danson v Kolenc, 1993: 113).
- Mikrokonceptija obravnava procese politične socializacije bolj ozko in se osredotoči le na tiste oblike političnega obnašanja, ki so pomembne za delovanje in stabilnost političnega sistema. Taka konceptija izvira iz potrebe politično organiziranih družb po ohranjanju in vzpostavitvi funkcije ohranjanja skozi politično socializacijo mladih. Cilj take politične socializacije je razvijanje mladih v

²⁵ Ta proces je lahko usmerjen v ohranjanje ali spreminjanje politične kulture ali oblikovanje nove.

dobre državljane, preko učenja norm, obnašanja in stališč, ki so znotraj političnega sistema splošno priznana. Mikrokonceptija pa pozablja na vprašanje nastajanja in način, kako se odvijajo socializacijski procesi, kar ji daje dogmatski, enostranski in deterministični značaj.

6.1. Raziskovanje distribucije vpliva agentov politične socializacije

Agenti politične socializacije so subjekti, ki posredujejo vsebine politične socializacije. Proces politične socializacije potekajo v večdimenzionalnem lastnostnem in zgodovinskem prostoru, kar pomeni, da jih oblikujejo subjekti in procesi, ki pa se vedno soočajo z določenimi objektivnimi zgodovinskimi in družbenimi okoliščinami.

» Tako lahko procese in vsebine politične socializacije raziskujemo in obravnavamo le v večrazsežnostnem in multideterminiranem zgodovinskem prostoru, kjer se spremenljivke medsebojno določajo, negativno in pozitivno korelirajo, reverzibilno in ireverzibilno delujejo ena na drugo – in se torej lahko obravnavajo z retroaktivnim, projektnim in interaktivnimi empiričnimi modeli raziskovanja.« (Kolenc, 1993: 129).

Glede na zgornjo opredelitev lahko razdelimo agente politične socializacije na:

- a) objektivne: družbeni status²⁶, veliki zgodovinski dogodki²⁷, populacijski premiki²⁸, družbeno zgodovinske okoliščine²⁹ in gospodarski razvoj.
- b) subjektivne in socialne: družina kot primarni agent, skupine vrstnikov³⁰, otroški vrtci, cerkvene organizacije, množični mediji, izobraževalne ustanove (šole), politične stranke, patriotske organizacije, delovne organizacije in politični sistem kot sekundarni agenti ter osebne neposredne politične izkušnje in razvitost socialnosti posameznika.

²⁶ Stratum, razred, narod, kultura, življenjski svet

²⁷ Invazije, vojne, okupacije, revolucije, gospodarske krize, naravne katastrofe

²⁸ Migracije, begunstvo, ...

²⁹ Način proizvodnje, stopnje zgodovinskega razvoja, nacionalna in kulturna zgodovinska preteklost, državotvornost, ...

³⁰ To so referenčne skupine, skupine prijateljev, ...

Večina raziskovalcev politične kulture deli stopnje socializacije na: primarno, sekundarno in terciarno. Agente oz. družbene nosilce socializacije delijo avtorji glede na to, v kateri fazi vstopajo v proces socializacije in sicer na primarne³¹ in sekundarne³². Obstaja tudi delitev na implicitne in eksplicitne, glede na to, kako se izraža njihov vpliv v poteku socializacije. Na osnovi pomembnosti, ki jo imajo agenti na politično socializacijo, pa jih avtorji delijo na politične in nepolitične, kjer so slednji tisti, ki so formalno nepolitični, a imajo pomemben vpliv. Glede na pomembnost obstaja tudi delitev na neposredne in posredne agente.

³¹ Kriteriji za merjenje vpliva politične socializacije v fazi primarne socializacije:

- Pretežno impliciten vpliv na oblikovanje stališč in političnih orientacij
- Velik vpliv pri oblikovanju bazičnih konceptov (politična identiteta in lojalnost)
- Vplivanje na politično socializacijo poteka skozi personalizirane in nestrukturirane odnose

³² Značilnosti vpliva v fazi sekundarne socializacije:

- Norme, vedenja, standardi se prenašajo z metodičnim procesom učenja, politična kultura se oblikuje na ekspliciten način.
- Vsebina se prenaša preko objektivnih in strukturiranih odnosov ter preko vnaprej predvidenih in oblikovanih postopkov.

7. AGENTI POLITIČNE SOCIALIZACIJE

Politična socializacija, njene oblike, vsebine in učinki so odvisni predvsem od vpliva različnih agentov politične socializacije. Delimo jih na subjektivne, objektivne, eksplicitno politične in socialne. Ker je tradicija demokratične politične kulture v Sloveniji dokaj kratka, se velja osredotočiti na strukturo in razvitost agentov demokratične politične socializacije, kar je predpogoj za oblikovanje demokratične politične kulture.

Pri svoji nalogi se bomo osredotočili na subjektivne agente politične socializacije, ker nas predvsem zanima subjektivno, posameznikovo oblikovanje stališč do političnih zadev, zato bomo te agente podrobneje opredelili.

7.1. Otroški vrtci

Otroški vrtec je prvi agent politične socializacije, s katerim se otroci srečajo v starosti 3-4 let. Raziskovalci so dolgo časa mislili, da so otroci politično nepismeni. Raziskave so pokazale, da se otroci že zelo zgodaj začnejo orientirati do sveta politike in da lahko celo že oblikujejo svoje zamisli o najbolj pomembnih oblikah politike, kot je npr. politični sistem ali sistem vladanja³³. Otroški vrtci so moderen agent politične socializacije.

Avtonomen vpliv vrtcev v Sloveniji je še vedno omejen, majhen in razpršen, čeprav se njegova vloga povečuje po osamosvojitvi, ker se povečuje delež otrok v populaciji, ki obiskujejo vrtce. Njegove učinke na oblikovanje politične kulture v Sloveniji lahko opazujemo šel po letu 1968. Na to temo je bilo opravljenih zelo malo raziskav. Poleg tega je potrebno upoštevati razlike, ki nastajajo glede na urbana in ruralna območja, ekonomsko razvitost posameznih regij in kulturno in jezikovno homogenost ali heterogenost.

³³ V vrtcih se že začenja njihova osnovna politična socializacija, kjer:

- pridobivajo bazične politične orientacije,
- identificirajo politične simbole, ki so emocionalno obarvani,
- odnos do politične oblasti, ki je personificiran (predsednik države, vlade),
- se jim politične vsebine prikazujejo v obliki političnih simbolov,
- oblikujejo stališča do ključnih objektov politike (države, naroda, oblasti).

7.2. Družina

Družini se že vse iz zgodovine pripisuje vlogo najpomembnejšega tradicionalnega agenta politične socializacije. Pri tem je posebej odločilna stopnja, smer in intenzivnost vpliva družine, ki izhaja iz njene vloge v primerjavi z ostalimi agenti politične socializacije.

» Družina je primarna in univerzalna skupnost, ki jo opredeljujejo visoka stopnja emocionalnih, nestrukturiranih in personaliziranih medsebojnih odnosov³⁴.« (Kolenc, 1993:176). V najzgodnejšem obdobju človekovega razvoja ima družina monopol pri oblikovanju vsebin, kasneje pa je vpliv družine kot primarnega agenta v obratnem sorazmerju s sekundarnimi agenti politične socializacije (šole, delavne organizacije, politične stranke, ...). Posebno dominanten je vpliv družine v tradicionalnih družbah³⁵, kjer niso razviti sekundarni agenti, saj je v takih družbah družina pretežno prenašalec in ohranjevalec tradicionalnih vsebin, oblik in norm politične kulture.

7.3. Skupine vrstnikov

Vpliv skupin vrstnikov kot agentov politične socializacije lahko preučujemo na dveh ravneh: na ravni referenčnih skupin³⁶ ali prijateljske oz. na ravni kolegijskih skupin.³⁷ Skupine vrstnikov so bolj ali manj vplivne glede na stopnjo konsenza o političnih vprašanjih znotraj njih, glede na pomembnost politike kot objekta znotraj njihovega zanimanja in glede na intenzivnost odnosov znotraj skupine. Skupine vrstnikov niso povsem neodvisni agenti, pač pa so posredniki med individualnim značajem posameznika in njegovo razredno pripadnostjo.

Raziskave na področju vpliva skupin vrstnikov niso obsežne, čeprav Riesman in Eisenstadt menita, »da je njihov vpliv v razvitih, modernih družbah celo večji kot družinski, predvsem zaradi bolj spontanosti in demokratičnih odnosov in skupnih interesov, ki take skupine navadno združujejo:

³⁴ Gre za skupek odnosov starši- otroci, otroci-starši, starši med seboj.

³⁵ Močan vpliv imajo patriarhalne družine, kjer je posameznikov krog zaupanja vrednih ljudi majhen in omejen večinoma na člane ožje ali širše družine.

³⁶ Društva, upokojenski, mladinski, srednješolski in študentski klubi, športni klubi, ...

³⁷ Sošolci, poklicni kolegi, prijatelji, ... (Povzeto po Kolenc, 1993: 183)

- odnosi so nehierarhični in spontano emocionalni, kjer se je mogoče enoznačno samopredstaviti in izraziti
- status vseh članov je praviloma enak
- odnosi so neposredni in personalizirani.« (Riesman in Eisenstadt v Kolenc, 1993:183).

Skupine vrstnikov, ki so do različne stopnje formalizirane, vplivajo na celotno dojemanje sveta, v katerem se posameznik nahaja, članstvo je prostovoljno, družijo jih isto zanimanje, vedno je mogoče zapustiti skupino, delovanje znotraj skupine pa je navadno le moralno sankcionirano.

7.4. Ustanove izobraževalnega sistema (šole)

Šole so specifične ustanove izobraževanja, ki se od drugih oblik izobraževanja ločijo po oblikovanih specializiranih sistemih argumentacij³⁸. Šolski sistem lahko delimo na javno šolstvo³⁹ in zasebno šolstvo.⁴⁰

Specializiran sistem delovanja šolstva in specifične metode in načini dela že sami posebej predstavljajo oblike institucionaliziranega znanja in so neposreden agent politične socializacije.

Učni načrti dajejo osnovne vsebinske poudarke izobraževanja, v njih pa je vsebovana tudi državljanska vzgoja. Šolska politična socializacija je zelo vplivna, saj odseva na delovanje vseh drugih agentov politične socializacije in zato postaja šola v sodobnih družbah najvplivnejši agent.

»... šolski učni programi so srce izobraževalnega sistema zahodnih družb in tvorijo enega izmed najmočnejših vzvodov napredovanja v zgodovini človeštva. Njihove vsebine pokrivajo številne kulturne poteze, ki so nujne za participacijo v družbi. Mnoge od bazičnih družbenih in kulturnih vrednot se okrepijo, če ne celo originalno prenašajo na populacijo s temi sredstvi.« (Kolenc, 1993: 189)

³⁸ kot so učni načrti, programi, urniki, učbeniki, ...

³⁹ To je laična ustanova države in civilno-družbena ustanova javnega interesa.

⁴⁰ to so privatne in religiozne šole, kjer je prisoten privatni interes.

7.5. Cerkev oz. religiozne ustanove

Religiozne ustanove, še posebej katoliška cerkev, predstavljajo v Slovenji enega najbolj kompleksnih agentov politične socializacije. Pomembno vlogo pri oblikovanju slovenskega naroda, zavesti in nacionalne identitete je odigral tudi protestantizem, ki pa mu znanost na Slovenskem še ni določila pravih razsežnosti v socialnih, osebnostnih in političnih prvinah. Sociologi religije ločujejo med cerkveno religioznostjo⁴¹ in necerkveno religioznostjo⁴²

Po 2. sv. vojni se je v Sloveniji začelo obdobje političnega nesprejemanja cerkvene vernosti. Trend padanja vernosti in naraščanja nevernosti je bil izrazil v letih 1968-1978. Od leta 1978 do leta 1987 se je padajoči trend ustavil in celo nekoliko obrnil v naraščajočo smer cerkvene vernosti. Katoliška cerkev na Slovenskem je po številu vernikov najmočnejša verska skupnost in tudi njen vpliv na politično kulturo Slovencev je bil skozi zgodovino najmočnejši.

»Z ozirom na politični status katoliške cerkve, ki se je vse od 19. stoletja naprej spreminjal in osciliriral med obdobji reakcije in revolucije, med konkordatom in ločitvijo cerkve od države, lahko presojamo tudi moč njenega vpliva kot agenta politične socializacije.« (Kolenc, 1989: 201). Prevladujoče orientacije katoliške cerkve so bile povod za nastanek kulturnega boja na Slovenskem⁴³. Vpliv katolicizma na politično socializacijo se je začel zmanjševati že v revolucionarnem letu 1848, ko sta se na Slovenskem ozemlju oblikovala dva politična tabora⁴⁴. Katoliška cerkev je bila nosilec konzervativnega bloka ter katoliškega socialnega in političnega gibanja, ki se je v 20. stoletju nadgradilo z oblikovanjem močne politične stranke (Slovenske ljudske stranke), ki je imela velik vpliv na politiko slovenskega naroda.

⁴¹ Osebna religioznost, vera v cerkvene dogme, kjer gre za religioznost z rednim obiskovanjem obredov ali celo vsakdanjo versko prakso, kjer je religija poklic.

⁴² civilne religije, oboževanje športnih, glasbenih idealov, podtalne religije, sekte in posvetne socialne in politične religije ali ideologije.

⁴³ Začetek predstavlja podpis konkordata med cerkvijo in državo v letu 1855.

⁴⁴ Konzervativni tabor staroslovencev in liberalni tabor mladoslovencev.

7.6. Narod

Skozi zgodovino življenja Slovencev so se vedno znova pojavljale ideje o združitvi vseh Slovencev pod eno oblastjo, kar je predstavljalo gonilno sila političnega in kulturnega delovanja Slovencev. Razvoj slovenskega naroda kot neodvisne entitete ter kulturno, ekonomsko in politično samostojne enote se je začel udejanjati s pojavom novih družbenih gibanj po letu 1980. Cilj je bil suverena slovenska nacionalna država in enoten kulturni prostor.

Vprašanje o položaju Slovencev kot naroda je skozi zgodovino vedno predstavljalo osrednji predmet političnega delovanja ter osebnostnih, socialnih in političnih orientacij Slovencev. Pretežno ukvarjanje s političnimi vprašanji o slovenskem narodu, ki se kažejo tudi v programih političnih strank skozi zgodovino, zmanjšuje pomen in vpliv subjektivnih agentov politične socializacije, zmanjšuje racionalizacijsko moč političnih strank, nacionalni značaj pa določa osebnostne, socialne in politično značajske poteze slovenskega naroda. Tako velik pomen naroda kot objektivnega agenta politične socializacije vodi v nastanek narodno-demokratske politične kulture. Ta se je najbolj očitno pokazala leta 1990 v oblikovanju politične koalicije DEMOS⁴⁵, ki je na temelju neuresničenih želja Slovencev po samostojnosti, neodvisnosti in enotnosti, združevala programsko zelo različne politične stranke.

Kolenc v svoji raziskavi ponuja tezo, da je potrebno egocentrično idejo o ogroženosti slovenskega naroda opazovati v okviru procesov diskurzivne realnosti in da je poleg narodnega samoobstoja potrebno izpostaviti še vprašanja o osebnostni, politični in socialni samostojnosti posameznikov in družbenih skupin. Slovenski narodni značaj je bil dolgo časa zaviralni faktor, ki je preprečeval razvoj racionalizacijske moči Slovencev in razvoj moderne participativne politične kulture in razvoj demokratične civilne družbe.

⁴⁵ DEMOS = Demokratična opozicija Slovenije, ki je združevala programsko različne stranke z namenom osamosvojitve slovenskega naroda in njegovo demokratizacijo, kot že ime koalicije pove.

7.7. Politične stranke

Politične stranke so poleg šole najpomembnejši agent sekundarne politične socializacije, saj z direktnim in eksplicitnim podajanjem političnih stališč in orientacij neposredno oblikujejo družbeno-politični značaj posameznikov in družbenih skupin.

»Z oblikovanjem političnih programov, ki konkurirajo na volitvah, ter z močno medijsko podporo svojih idej pa vplivajo tudi na osebna mnenja, verovanja in vrednote, stališča, orientacije in nenazadnje tudi posredujejo politična znanja posameznikom in družbenim skupinam.« (Kolenc, 1989: 211).

Politične stranke so tiste, ki agregirajo in artikulirajo politične interese, tvorijo politično izobraževanje in državljansko vzgojo, vrednotijo dnevno-politične dogodke in oblikujejo alternative, rekrutirajo posameznike v politično areno, decentralizirajo in dekoncentrirajo politične vsebine, oblike in moči ter so nosilke volilnih aktivnosti.

Vpliv političnih strank na oblikovanje politične kulture je normativiziran in profesionaliziran, je pa tudi natančno določen v odnosu do drugih agentov politične socializacije. Politične stranke:

- oblikujejo kognitivne oblike mišljenja in delovanja in s tem v veliki meri oblikujejo polje oblikovanja političnih vprašanj v družbi,
- oblikujejo različno občutljivost posameznikov in družbenih skupin za obravnavo določenih družbeno-političnih tematik,
- zagotavljajo visoko stopnjo konsistentnosti in politične varnosti svojim članom preko oblikovanja politično kulturne mreže.

Politične stranke imajo velik vpliv na oblikovanje politične kulture. Delovanje političnih strank vedno pomeni decentralizirano politično socializacijo in komunikacijo ter posledično vpliva na politično znanje in orientacije posameznikov in družbenih skupin. V Sloveniji bi lahko rekli, da so imele politične stranke majhen vpliv na politično kulturo, saj je zapoznel družbeni in politični razvoj pomenil tudi zapoznelost razvoja strank⁴⁶.

Glede na ideološko-politični profil strank, intenzivnost delovanja in smeri vplivanja na politične orientacije Slovencev, lahko strankarsko delovanje delimo na tri bloke:

⁴⁶ Polje vpliva političnih strank so zapolnjevali ostali agenti politične socializacije (družina, katoliška cerkev), ki so predvsem ohranjali tradicionalno politično kulturo s poudarjanjem emocionalnih in moralnih sestavin.

- konzervativni blok⁴⁷, ki je imel večinski vpliv na politično kulturo
- liberalni blok⁴⁸, ki je imel srednji vpliv na oblikovanje politične kulture Slovencev
- socialno-demokratski blok političnih strank⁴⁹, ki je imel manjši vpliv na politično usmeritev Slovencev⁵⁰.

Podobno razporeditev, kot smo jo naredili v zadnji delitvi, so pokazale tudi prve demokratične volitve v Sloveniji, na katerih je zmagala opozicijska koalicija DEMOS⁵¹.

7.8. Politični sistem in patriotske politične organizacije

Izhajamo iz Almond-ove opredelitve političnega sistema, ki je » ... sistem interakcij, ki obstaja v vseh neodvisnih družbah, katerega funkcija se izraža v integraciji in adaptaciji njenih pripadnikov s pomočjo z uporabo bolj ali manj izpostavljenih sredstev prisile.« (Almond v Kolenc, 1989: 225)

Politični sistem lahko opredelimo kot univerzalnost politične strukture in univerzalnost političnih funkcij. Vsi politični sistemi so strukturirani, razvitost in stopnja strukturiranosti pa je različna. Vsi tudi vsebujejo skupno skupino osnovnih političnih funkcij, ki pa se porajajo v različnih medsebojnih odnosih in so različno intenzivno prisotne.

Politični sistem lahko funkcionalno opredelimo preko sistema inputov in outputov. Input predstavljajo politične funkcije⁵², output pa avtoritativne funkcije⁵³.

Del političnega sistema predstavlja tudi politična kultura, kar pomeni, da je mogoče vsak politični sistem primerjati po ločnici med tradicionalno in moderno politično kulturo. Vsak politični sistem je prehodni, tako tradicionalen kot moderen, in vsak tip vsebuje določene značilnosti drugega. Pri opredeljevanju političnih sistemov lahko

⁴⁷ Te so katoliške, kmečke, krščansko-demokratske, ljudske, ...

⁴⁸ narodne, narodno-napredne, liberalno demokratične.

⁴⁹ socialistične, social-demokratske, komunistične in krščansko socialistične.

⁵⁰ Povzeto po Kolenc, 1989: 224.

⁵¹ Na teh volitvah se je pojavilo nekaj novih strank (Stranka Zelenih Slovenije-ZS, Slovenska demokratična zveza-SDZ, ...) že obstoječe stranke pa so se preoblikovale.

⁵² Politična socializacija, politična agregacija, artikulacija interesov in zahtev ter politična komunikacija preko komunikacijskih kanalov in kanalov vpliva.

⁵³ Avtoritativne funkcije pa so tiste, preko katerih politični sistem izvaja javno oblast: zakonodajna oz. legislativna, izvršna oz. eksekutivna in pravosodna funkcija.

ugotovimo, da je na eni strani politični sistem tisti, ki najbolj določa politično kulturo, na drugi strani pa je politični sistem tudi najbolj determiniran s politično kulturo. Medsebojni odnos je torej večrazsežnosten, mnogoznačen in multideterminiran. Politični sistem je tako subjektivni agent politične socializacije in objektivni politični socializator.

Moderni politični sistemi so:

- anglo-ameriški politični sistem, s polivalentno politično kulturo, mrežo političnih orientacij, ki se izražajo v zavestni participativni politični kulturi, privrženost svobodi posameznika, blaginji in osebni, socialni in politični varnosti. Politična kultura je homogena, kar se kaže v visoki stopnji soglasja o ključnih političnih temah in sredstvih dosego le teh. Politični sistem je stabilen, razvija se pragmatičen način delovanja.
- kontinentalno-evropski sistem, za katerega je značilna nizka stopnja soglasja o ključnih političnih vprašanjih, ciljih, sredstvih; fragmentarna politična kultura, kar se kaže v ideološkem političnem stilu delovanja. Včasih prihaja celo do omejenosti političnih struktur in delovanja. Dobro so razviti kanali vpliva in komuniciranja⁵⁴, za vidnejši vpliv na obnašanje ljudi pa je potrebna politična moč. Prisotna je tekmovalnost idej in prepričanj.
- totalitarni politični sistem, kjer ni formalne avtonomije političnih ustanov⁵⁵. Razvija se transmisijška politična kultura, vzpostavljena politična kultura, kjer ima politični sistem dominantno vlogo v oblikovanju političnih orientacij posameznikov in družbenih skupin.
- predindustrijski politični sistem, kjer so značilne fragmentarna, množično-demokratska, konsociativna ali pa avtoritarna politična kultura. Tak sistem predstavlja prehodno stopnjo v razvoju od tradicionalnega k modernemu političnemu sistemu.

⁵⁴ Obstajajo močna interesna združenja in politične stranke, ki imajo velik vpliv na oblikovanje političnih orientacij posameznikov in družbenih skupin.

⁵⁵ Strank, inter. skupin, združenj, ...

7.9. Mediji

Posebno poglavje v raziskovanju procesa oblikovanja politične kulture predstavljajo številne teorije vpliva medijev kot agenta politične socializacije.

Mediji vplivajo na politično kulturo ljudi preko vpliva na pozornost in zaskrbljenost javnosti v določenih tematikah. Ker je politična kultura močno povezana z razumevanjem in vrednotenjem politik v družbi, imajo mediji posledično tudi velik vpliv na ta proces. Pregledali bomo najpomembnejše teoretske prispevke. Začetki raziskovanja vpliva medijev na interpretacije družbene realnosti so se začeli leta 1922, ko je Walter Lippman napisal knjigo *Public opinion*. V svojih raziskovanjih je ugotovil, da »...podobe ali slike o svetovnih dogodkih, ki so zunaj našega dosega ali vida, se principelno oblikujejo preko novičarskih medijev.« (Lippman, 1922:10). Mediji so tisti, ki imajo vpliv na slike realnega stanja v naših glavah⁵⁶. Kar ljudje vedo o svetu, je tisto, kar se mediji odločijo povedati svetu.

McCombs in Shaw sta opravila prve empirične raziskave v poznih 60-tih letih in zgodnjih 70-tih letih prejšnjega stoletja, da bi dokazala Lippmanovo tezo. Ugotovila sta, da imajo mediji moč, da lahko tematike, ki se pojavijo kot novice na dnevnih redih medijev, spremenijo v tematike, ki določajo dnevni red javnosti⁵⁷.

McCombs trdi, da mediji ne vplivajo samo na izbiro tematik na dnevnem redu javnosti, ampak tudi na naslednjo stopnjo komunikacijskega procesa, to je na razumevanje in vrednotenje tematik. Tematike, ki pridejo na dnevni red javnosti, so predmeti (object). To so tematike, ki jih mediji postavijo v javnost in jim pripišejo določen pomen, kar pomeni, da take tematike ne izražajo v celoti realnega stanja. Vsak predmet (object) ima veliko lastnosti, ki ga definirajo. Mediji ne izpostavijo vseh lastnosti enako, ampak nekatere bolj, druge manj, spet tretje sploh ne omenijo. To pa vpliva na razumevanje tematik. Vendar McCombs poudarja, da mediji niso edini

⁵⁶ Ugotovil je, da so mediji tisti, ki določajo katere tematike in vrednote so tiste, ki naj bi jih javnost vedela in vzela za resnične, o katerih naj bi razmišljala in o katerih naj bi delila svoje občutke.

⁵⁷ Avtorja sta v raziskavah dokazala povezavo med primarnim tematikami, ki so se pojavljale na dnevnem redu javnosti, in ravnanjem državljana ali volivca.

oblikovalci dnevnega reda javnosti, ker ima javnost svobodno možnost postaviti relevantnost vsaki tematiki, ki se v njih pojavi⁵⁸.

Prisotnost ali odsotnost učinka medijev lahko razložimo tudi s psihološko potrebo človeka po orientaciji. Vsak človek je nagnjen k temu, da se trudi razumeti svoje okolje. Ko se znajde v situaciji, ki mu je nepoznana občuti psihološki občutek neudobnosti, ki ga prisili v to, da odkrije vsaj osnovne značilnosti neznanega. Stopnja potrebe po orientaciji je odvisna od posameznika do posameznika, je pa sestavljena iz dveh komponent:

- relevantnost: je kategorija, ki določa, kakšna bo stopnja potrebe po orientaciji posameznikov in družbenih skupin. Če je nizka stopnja relevantnosti tematike, je tudi nizka stopnja potrebe po orientaciji in obratno;
- negotovost: če je pri posamezniku ali družbeni skupini nizka stopnja negotovosti, pomeni, da tematiko v glavnem pozna in je potreba po orientaciji nizka.

McCombs je ugotovil, da tematike, ki imajo visoko stopnjo družbene relevantnosti in visoko stopnjo negotovosti, ustvarjajo največjo potrebo po orientaciji in posledično imajo največ možnosti, da hitro pridejo na dnevni red javnosti.

Iz vseh teh teoretskih okvirjev je vredno preučevati vpliv medijev na oblikovanje politične kulture, saj se je Slovenija in njeni prebivalci po osamosvojitvi znašli v novem okolju, kjer je obstajala visoka stopnja potrebe po novi orientaciji posameznikov in družbenih skupin, hkrati pa je bila tudi stopnja negotovosti precej visoka. Po McCombs-ovi teoriji to pomeni, da je vpliv medijev na orientacije in politično kulturo velik. Pomembnost medijev je potrebno preučevati tudi s stališča oblikovanja moderne, demokratične in civilno-družbene politične kulture v Sloveniji, saj so mediji tisti, ki omogočajo predstavitve različnih mnenj in komunikacijo med civilno družbo in oblastjo, kar je eden od bistvenih pogojev za razvoj moderne politične kulture. Mediji prav gotovo omogočajo tudi vpliv politike na vsebine množičnih medijev, kar pomeni tudi prenašanje politične kulture, vrednot in norm oblasti na ljudi.

⁵⁸ Iz tega sledi, da so mediji izključni oblikovalec dnevnega reda javnosti tam, kjer javnost jemlje medijske tematike kot relevantne.

8. ANALITIČNI DEL

V tem delu bomo poizkušali teoretska izhodišča in hipoteze dokazati s pomočjo podatkov pridobljenih preko raziskav slovenskega javnega mnenja. Raziskava je bila zastavljena v dve smeri. Prvič smo skušali preučiti stopnjo participacije in zanimanja za politična vprašanja v Sloveniji in drugič ugotoviti, kateri so tisti agenti politične socializacije, ki imajo največji vpliv na oblikovanja stališč do političnih vprašanj Slovencev.

8.1. Stopnja participacije in zanimanje za politična vprašanja v Sloveniji

Moderna demokratična politična kultura, ki se je razvila v zahodnih demokratičnih družbah, temelji predvsem na participaciji posameznika v javni sferi in sferi sprejemanja političnih odločitev. Participacija je temelj razvoja demokratične politične kulture. V raziskavi smo zbrali več različnih podatkov, ki skupaj nudijo celovito sliko participacije ljudi in zanimanje za politična vprašanja tako na nacionalni kot lokalni ravni.

8.1.1. Participacija

Raziskava o participaciji je vključevala podatke iz različnih raziskav. Na vprašanje kaj pomeni biti dober državljan, so morali anketiranci na lestvici⁵⁹ razvrščati navedene lastnosti po pomembnosti. Zanimal me je predvsem procent tistih, ki so podali svojo oceno 5 ali več. 66,2 % anketiranih meni, da je pomembno vedno glasovati na volitvah, 85,2 %, da je pomembno vedno spoštovati zakone in pravila, 58,2 % pa, da je pomembno spremljati delovanje državnih organov. Kar 79,1 % anketiranih meni, da je pomembno poskušati razumeti ljudi z drugačnimi mnenji, medtem ko jih samo 31,8 % smatra aktivnost v družbenih ali političnih organizacijah kot pomembno⁶⁰.

Anketirani so morali opredeliti tudi svoj odnos do nekaj navedenih oblik političnega in družbenega delovanja ljudi. 33,4 % anketiranih je že podpisalo peticijo, 17,1% se jih

⁵⁹ Lestvica od 1-sploh ni pomembno do 7- zelo pomembno.

⁶⁰ Dodatno v tabeli 1.

je že udeležilo demonstracij, 19,2 % se jih je udeležilo političnega sestanka, 12,9 % jih je imelo stik s politikom, le 8,8 % jih je stopilo v stik z množičnimi mediji in 5,5% jih je obiskalo internetni forum⁶¹.

Zanimale so nas tudi oblike participacije, ki jih anketirani nikoli ne bi počeli. 37,1 % anketiranih ne bi nikoli podpisalo peticije, več kot polovica se jih ne bi udeležilo demonstracij (53,6 %), se ne bi udeležili političnega sestanka (52,4 %), ne bi stopilo v stik s politikom (53,9 %) ali množičnimi mediji (55,7 %) in celo internetnim forumom (65,5 %)⁶².

Anketirani so v raziskavi morali opredeliti tudi svoje mnenje o pravicah ljudi v demokraciji. Njihovo pomembnost so opredeljevali na lestvici.⁶³ Zanimali so me tisti, ki so podali oceno 5 ali več. 95,4 % ljudem se zdi pomembno, da oblast obravnava vse ljudi enako ne glede na njihov družbeni položaj, da politiki upoštevajo mnenja državljanov preden sprejemajo odločitve (93,8 %), da je ljudem danih več možnosti pri odločanju v javnih zadevah (90,5 %) ter tudi o tem, da imajo državljani možnost z nepokorščino izraziti nasprotovanje vladnim aktivnostim (78,2 %, dodatno v tabeli 5). Raziskava se je nanašala tudi na pripravljenost anketirancev za ukrepanje v primeru sprejetja nepravičnih odločitev. 69,5 % anketirancev meni, da ni posebej verjetno ali da sploh ni verjetno, da bi sami ali skupaj z drugimi poizkusili kaj storiti, če bi bil sprejet nepravičen zakon, hkrati pa jih 89,1 % meni, da ni posebej verjetno ali ni verjetno, da bi slovenski Državni zbor prisluhnil njihovim zahtevam, v primeru da bi poizkusili kaj storiti. Na vprašanje raziskave o tem, kateri so najbolj pomembni cilji Slovenije v naslednjih 10 letih, je kar 44,2 % anketiranih odgovorilo, da je potrebno dati ljudem več besede pri pomembnih odločitvah v državi⁶⁴.

S stališča moderne demokratične politične kulture je raziskava pokazala zanimive rezultate. Ugotovitve so pokazale, da imajo Slovenci še vedno precej zadržan in na trenutke boječ odnos do oblasti, kjer prevladuje lojalnost do sistema v smislu, da se jim zdi pomembno izpolnjevati tisto, kar jim država z zakoni nalaga. Taki podatki kažejo na iracionalen odnos do politične oblasti in konformno politično obnašanje državljanov. Za moderno politično kulturo je pomemben visok odstotek tistih, ki

⁶¹ Dodatno v tabeli 3.

⁶² Dodatno v tabelah 3, 4.

⁶³ Od 1- sploh ni pomembno do 7- zelo pomembno.

⁶⁴ Dodatno v tabelah 7, 14.

menijo, da je potrebno poskušati razumeti ljudi z drugačnimi mnenji, kar povečuje možnosti za zviševanje racionalizacijskega potenciala družbe in odpira možnosti za nadgradnjo demokratičnega dialoga, ki je predpogoj za moderno politično kulturo. Glede participacije lahko ugotovim, da se neposredna participacija ljudi v javnih in političnih zadevah še ni razvila v pričakovani meri. Rezultati kažejo, da se na načelni ravni Slovenci zavedajo, da je pomembno, da politični sistem zagotavlja pravice ljudi, da obravnava vse ljudi enako in upošteva mnenja ljudi, ko sprejema zakonodajo, ter celo to, da imajo državljani pravico z nepokorščino izraziti svoje nestrinjanje. Pomemben je tudi podatek, da večina ljudi meni, da bi bilo potrebno ljudem dati več besede pri odločanju o javnih zadevah. Če pa te podatke povežemo s prej pridobljenimi podatki o participaciji, ugotovimo, da se Slovenci zavedajo svojih pravic in pomembnosti njihovega mnenja v političnih zadevah, vendar so v javni sferi premalokrat pripravljeni izražati svoje mnenje. Prevladuje kolektivizem v zavedanju pravic, ki pa se v osebni participaciji v političnih zadevah praktično ne uresničujejo. Ugotovitve tudi kažejo, da je mogoče vzroke za nizko politično participacijo iskati v preveliki lojalnosti do oblasti, ki preprečuje javno participacijo ljudi, še posebej izražanje nezadovoljstva s politično oblastjo. Politična aktivnost ostaja znotraj zaprtih skupin. Vzroke za takšno politično vedenje Slovencev lahko iščemo tudi v prejšnjem političnem sistemu, kjer je bila javna kritika oblasti kaznovana. Pri Slovencih je mogoče ugotoviti močno prisoten občutek nezmožnosti vplivanja na proces sprejemanja političnih odločitev, saj je skoraj polovica anketiranih med različnimi cilji⁶⁵ izpostavila potrebo po večjem vplivu državljanov na vladajoče, kar kaže na to, da je možnost vplivanja na politično oblast majhen. To lahko razloži tudi nizko politično participacijo, saj državljani nimajo interesa sodelovati v procesu oblikovanja političnih odločitev, ker menijo, da je njihov vpliv omejen. Podatki nam pokažejo, da se večina ljudi ne bi odzvala niti v primeru sprejetja nepravilne zakonodaje, razlog za to pa je že prej navedeno nezaupanje v politično oblast in njena (ne)poslušnost za mnenja državljanov. Iz teh ugotovitev sledi, da je v slovenski družbi patriarhalno razumevanje oblasti, katere lastnost je podrejenost oblasti in vdanost ljudi v tak položaj.

⁶⁵ Ekonomski, kulturni, človekove pravice,...

8.1.2. Odnos med državljanom in oblastjo

Raziskava je anketirance spraševala o njihovem (ne)strinjanju s trditvami, ki se nanašajo na odnos med državljanom in oblastjo. 69,3 % anketirancev se v celoti ali v glavnem strinja s trditvijo, da ljudje nimajo nobene besede pri tem, kaj počne vlada hkrati pa jih 73,3 % meni, da vlade ne zanima kaj dosti, kaj mislijo ljudje o njenem delu. Na vprašanje o poznavanju političnih tematik jih 46,0 % meni, da imajo precej dobro predstavbo o političnih vprašanjih s katerimi se sooča Slovenija. Raziskava je pokazala tudi precejšnje nezaupanje v delovanje oblasti, saj se je samo 25,9 % anketiranih strinjalo s trditvijo, da lahko zaupamo ljudem v vladi, da ravnajo pravilno, hkrati pa se jih je kar 67,1% strinjalo s trditvijo, da se večina politikov ukvarja s politiko zaradi osebnih koristi⁶⁶.

71,6 % anketirancev meni, da oblast v nobenem primeru ne bi smela omejiti demokratičnih pravic, medtem ko jih je 28,4 % odgovorilo, da če oblast meni, da je to potrebno, lahko omeji demokratične pravice⁶⁷. Preverjal smo tudi mnenja ljudi o razmerju med enakostjo in svobodo, kjer je 58,7 % anketirancev ocenila, da je varnost pomembnejša, to je, da življenje posameznika ni ogroženo in da se počuti varnega. 36,1 % ljudi pa meni, da je enakost pomembnejša, da nihče ni zapostavljen in da razlike med socialnimi razredi niso prevelike⁶⁸.

Podatki kažejo, da večina Slovencev ne zaupa politični oblasti in meni, da se vlada ne zanima za to kaj mislijo državljani in da pri političnih odločitvah nimajo nobene besede. Ti podatki nam lahko razložijo prejšnje ugotovitve. Slovenci menijo, da je mnenje državljanov pri odločanju pomembno in da bi ga politična oblast morala upoštevati, hkrati pa je participacija nizka. Zaupanje v politično oblast je nizko, kakor tudi participacija v javni sferi političnega odločanja, saj ljudje večinoma mislijo, da je njihovo mnenje prezrto in nima nobene veljave. Raziskave kažejo, da nizka participacija ne izhaja iz premajhnega zavedanja Slovencev o pravici do participacije v političnih zadevah, ampak iz mišljenja, da je oblast imuna na mnenje politično zainteresiranih državljanov. Varnost in svoboda sta vrednoti, ki naj bi ju zagotavljala država in sta druga do druge v obratnem sorazmerju. Ugotovitve kažejo, da so se

⁶⁶ Dodatno v tabeli 6.

⁶⁷ Dodatne v tabeli 12.

⁶⁸ Dodatno v tabeli 15.

Slovenci za varnost pripravljeni odreči tudi delu določenemu delu svobode in enake obravnave vsakega posameznika. Svoboda posameznika pa vključuje tudi pravico do participacije in pravico do svobodnega izražanja in povezovanja. Na drugi strani pa ne smemo prezreti dejstva, da je varnost posameznika lahko ogrožena tudi z neenako obravnavo posameznikov.

8.1.3. Zadovoljstvo z delovanjem demokracije v Sloveniji in zaupanje v institucije

Raziskava je pokazala, da kar 68,5 % anketiranih ni preveč ponosnih oz. sploh ni ponosna na delovanje demokracije v Sloveniji⁶⁹.

Zanimala nas je tudi ocena delovanja demokracije v Sloveniji danes, pred 10-timi leti in čez 10 let⁷⁰. Tako je 69,1 % anketiranih, z oceno 5 ali več, ocenilo delovanje demokracije v Sloveniji sedaj, 63,6 % jih podobno meni za delovanje pred 10 leti, 70,6 % pa jih predvideva, da bo tako stanje demokracije ostalo tudi čez 10 let⁷¹.

Vprašanja raziskave so se nanašala tudi na zaupanje ljudi v institucije državne oblasti. Državnemu zboru RS v celoti ali precej zaupa 76,6 % ljudi, Vladi RS 63,4 %, Predsedniku vlade RS 59,6 %, Predsedniku RS 56,9 %, vojski 44,4 % in sodiščem 62,6 % ljudi⁷².

Zanimive ugotovitve se pokažejo pri raziskavi pomembnosti tega, kdo je na oblasti in koga ljudje volijo⁷³. Na eni strani je kar 71,4 % ljudi opredelilo kot pomembno (ocena 1 ali 2) to, kdo je na oblasti, na drugi strani pa se samo 14,5 % ljudem zdi pomembno koga ljudje volijo. Taki rezultati kažejo na vsebinsko nerazumevanje teh dveh med seboj povezanih vprašanj. Če ni pomembno koga ljudje volijo, potem tudi ni pomembno kdo je na oblasti in obratno⁷⁴.

Mnenja anketiranih o demokratičnosti odločanja kažejo, da 53,4 % ljudi meni, da je ostala demokratičnost odločanja enaka, 24,1 % pa jih meni, da je danes dosti slabše. 49,9 % ljudi je mnenja, da je spoštovanje človekovih pravic ostalo na isti ravni, 27,5 % pa, da se je poslabšalo⁷⁵.

⁶⁹ Dodatno v tabeli 22.

⁷⁰ Anketiranci so ocenjevali na lestvici od 0-zelo slabo do 10-zelo dobro.

⁷¹ Dodatno v tabeli 11.

⁷² Dodatno v tabeli 17.

⁷³ Anketirani so morali pomembnost opredeliti na lestvici od 1-pomembno je do 5-ni pomembno.

⁷⁴ Dodatno v tabeli 18.

⁷⁵ Dodatno v tabeli 25.

Zaupanje v delovanje demokracije ostaja po osamosvojitvi slovenske države na podobni ravni, ljudje so opazili napredek v primerjavi s pred 10-timi leti, pričakujejo pa tudi napredek in boljše delovanje čez 10 let. Državljeni ne opažajo napredka v demokratičnosti odločanja. Zaupanje v institucije je dokaj visoko. Najvišje je v Državni zbor RS, kar je tudi razumljivo s stališča neposrednih volitev. Visoko podporo uživata tudi vlada in njen predsednik, sodišča in predsednik RS, medtem ko vojski zaupa manj kot polovica Slovencev.

8.1.4. Lokalna demokracija

Raziskava SJM o lokalni demokraciji je predvsem pomembna s stališča primerjave odnosa ljudi do lokalnega dogajanja z odnosom na nacionalni ravni.

Vprašanje o zanimanju za politiko je pokazalo, da je zanimanje za le-to nasploh precej nizko, saj se le 24,5 % ljudi bolj ali manj zanima za politiko. Nekoliko višje je zanimanje za lokalno politiko (34,6 %) ⁷⁶.

Tudi pri vprašanju vpliva na nacionalno oz. lokalno politiko se pokaže majhna razlika. 11% ljudi je ocenilo svoj vpliv na nacionalno politiko z oceno 6 ali več ⁷⁷, medtem ko je isto oceno za vpliv na lokalno politiko podalo 16,5 % anketiranih ⁷⁸.

Na vprašanje kako pogosto se ljudje pogovarjajo o politiki v svoji občini, je 70,6 % ljudi odgovorilo da nikoli oz. redkeje kot enkrat tedensko, 22,2 % enkrat tedensko, 7,2 % pa to počne vsak dan. 23,6 % anketiranih se o politiki pogovarja v krogu družine, 59,9 % s prijatelji ali sodelavci, 18,6% pa se jih nikoli ne pogovarja o politiki ⁷⁹.

95 % anketiranih ni še nikoli kandidiralo na lokalnih volitvah. 77,7 % ljudi še nikoli ni navezalo stika z županom, prav tako 80,6 % ni še imelo stika s članom občinske uprave. 96,3 % anketiranih ni niti poskušalo navezati stika z županom, 95,2 % pa ne z članom občinske uprave ⁸⁰.

⁷⁶ Dodatno v tabeli 23.

⁷⁷ Na lestvici od 0 - nič vpliva do 10 - zelo velik vpliv.

⁷⁸ Dodatno v tabeli 24.

⁷⁹ Dodatno v tabelah 28, 29.

⁸⁰ Dodatno v tabelah 30, 31, 32.

Iz predstavljenih ugotovitev je mogoče sklepati, da ljudje v večji meri čutijo svoj prispevek k lokalni politiki ter da lokalno politiko tudi nekoliko bolj spremljajo, kar je v nadaljevanju pokazala tudi raziskava o lokalnih medijih, participacija pa je na lokalni ravni podobno nizka kot na nacionalni. Pri tem je mogoče sklepati na ozko lojalnost Slovencev, ki se kaže v večjem zaupanju v lokalno okolje. Verjetno pa to izhaja iz večje vpetosti v lokalno okolje in neizbežnega srečevanja z lokalno politiko.

8.1.5. Razumevanje političnih tematik

Raziskava je ljudi spraševala kako pogosto v politiki ne razumejo kaj se dogaja. Ugotovitve kažejo, da 37,5 % ljudi pogosto ali zelo pogosto političnega dogajanja ne razume, 36,9 % pa občasno. 25,5 % ljudi nikoli ali zelo redko ne razume, kaj se dogaja v politiki⁸¹.

Zbrani podatki kažejo, da si 42,5 % ljudi niti lahko niti težko ustvari mnenje o političnih vprašanjih, 32 % ljudi ima pri tem težave, 25,5 % pa si lahko ustvari mnenja o političnih vprašanjih⁸².

Ugotovili smo, da nekaj manj kot 40 % ljudi pogosto ne razume, kaj se v politiki dogaja, tri četrtine Slovencev pa ima težave pri ustvarjanju mnenj o političnih vprašanjih, kar kaže na eni strani na nepoznavanje političnega dogajanja in delovanja političnega sistema, na drugi strani pa so take ugotovitve posledica nizke stopnje spremljanja političnega dogajanja. Neartikulirana mnenja o političnih vprašanjih so ena izmed značilnosti tradicionalne politične kulture.

⁸¹ Dodatno v tabeli 35.

⁸² Dodatno v tabeli 36.

8.2. Agenti politične socializacije, ki imajo prevladujoč vpliv na oblikovanje stališč Slovencev do političnih vprašanj

8.2.1. Vrtci

V šolskem letu 2004/05 deluje v Republiki Sloveniji 108 samostojnih vrtcev, 178 vrtcev pri OŠ in 18 zasebnih vrtcev. V preteklem šolskem letu je bilo vključenih v vrtce 54.515 otrok, kar predstavlja 60,8 % od 1. leta starosti do vstopa v šolo. Število otrok v vrtcih je precej padlo, saj je bilo v šolskem letu 1994/1995 v vrtcih 66.703 otrok, vendar se je v teh letih znižala tudi nataliteta.

Veljavni kurikulum (vsebinska osnova) za vrtce v svoji zasnovi predvideva tudi elemente vzgoje otrok za demokratično družbo. Otroci naj bi v vrtcih pridobili konkretne izkušnje uresničevanja temeljnih človekovih pravic in demokratičnih načel ter spoštovanja posameznika in njegove zasebnosti. Delo v vrtcih mora spodbujati občutek varnosti in pripadnosti, ki temelji na enakosti in nediskriminatornosti glede na spol, socialno in kulturno pripadnost, veroizpoved, fizični izgled itd. Otroci morajo razviti osnovne načine vedenja in komuniciranja, ki temelji na pojmovanju svobode posameznika kot neomejevanja svobode drugih. Otrokom je potrebno nuditi veliko možnosti za razvijanje kritičnega duha, osebnih določitev in avtonomne presoje. Vzpostaviti je potrebno demokratično vzdušje, ki spodbuja pozitivne procese v skupini in se postavlja po robu negativnim. Skupina mora spodbujati sodelovanje in otroke navajati na možnost izbire pri njihovih odločitvah in sodelovanja pri načrtovanju, oblikovanju in sprejemanju odločitev ter pri delitvi odgovornosti za skupno sprejete odločitve. Vrtec poskuša otrokom sporočati tudi, da sožitje med ljudmi zahteva vsestranske napore.

Ugotovitve o vrtcih nam kažejo, da je vsebinsko vzgoja precej moderno in demokratično zastavljena, kar naj bi ob doslednem uveljavljanju zastavljenih programov vzgajalo otroke, ki bodo znali razumeti ljudi z različnimi mnenji in pogledi na svet. Pri otrocih bi tako zastavljene vsebine morale zviševati racionalizacijski potencial, kar pa se bo po mojem mnenju pokazalo šele čez desetletje ali dve.

8.2.2. Ustanove izobraževalnega sistema

Pri raziskavi sem se osredotočil samo na osnovnošolsko izobraževanje, ker je v Sloveniji le to obvezno za vse. V 7. in 8. razredu devetletke se otroci srečujejo s predmetom državljanska vzgoja in etika, ki je sestavljen iz obveznega in izbirnega predmeta. Obvezni del predmeta se izvaja v prvem letu in predvideva, da se učenec sreča s tistimi temami, ki zadevajo njegov obstoj v družbi in njegovo vraščanje v posameznih družbenih skupinah. V drugem letu pa je učenje usmerjeno predvsem v spoznavanje problemov širše (globalne skupnosti) in presojo posameznega o njih. Drugi del predmeta, ki je izbirni, pušča učiteljem proste roke, da izbirajo teme glede na zanimanje posameznih skupin, ki jih poučujejo. Cilji predmeta državljanske in etične kulture so naslednji:

- učencu omogočiti pridobitev takih znanj o družbi, da lahko razvija svoje lastne odgovore na družbena in etična vprašanja,
- učencu omogočiti razvijanje samostojnih etičnih drž in veščin, ki so pogoj za samostojno, svobodno in odgovorno družbeno delovanje,
- učencu omogočiti, da razvije sposobnosti za oblikovanje kompleksnih državljanskih in moralnih presoj in osnov za moralno ravnanje ter prevzemanje odgovornosti za lastno ravnanje in ravnanje skupnosti,
- učencu omogočiti spoznavanje osnovnih vrednotnih okvirov družbe v kateri odrašča ter dejavnega odnosa do svoje osebne, nacionalne, verske, kulturne in civilizacijske identitete,
- učencu omogočiti spoznavanje človekovih pravic in s tem povezanih dolžnosti, da bi znal prepoznati krivice, diskriminacije, stereotipe, predsodke in pristranske interese,
- učencu priučiti pozitiven odnos do načel demokracije ter načel pravičnosti, enakosti, svobode, odgovornosti, humanosti in solidarnosti ter razviti zavestno rabo teh načel pri urejanju skupnih zadev,
- učencu omogočiti spoznanje osnov državljanske in pravne kulture
- učenca izobraziti za dialog med družbenimi skupinami, političnimi strankami, narodi, verstvi in kulturami ter strpno reševanje medosebnih in družbenih konfliktov,

- učencu priučiti sposobnosti za razumno argumentiranje in demokratično ter ustvarjalno komunikacijo, ki bo omogočala razvoj kritičnosti do avtoritet, strpno argumentiranje idej in sprejemanje argumentacije drugih,
- učencu priučiti spoštovanje do samega sebe, drugih ter razviti zavest in pripadnost tako lokalni kot nacionalni skupnosti.

Učni program za devetletko pokaže, da naj bi osnovne šole državljanom priučile taka znanja, ki bi v prihodnjih letih v Sloveniji lahko oblikovala in utrdila moderno politično kulturo. Vsebina programa se v številnih točkah pokriva s temeljnimi značilnostmi demokratične politične kulture. Devetletna osnovna šola in predmet državljanske vzgoje in etike sta razmeroma nova projekta, ki še nista prinesla pravih rezultatov. Rezultati se bodo pokazali v naslednjih letih, vendar le pod pogojem, da se bo zastavljen program dosledno izvajal ter da bo celotno izobraževanje v osnovni šoli sledilo postavljenim ciljem. Po mojem mnenju je pomanjkljivost tega programa v tem da ne poudarja posebej pomembnosti participacije v političnih procesih, kar je ena glavnih predpostavk moderne politične kulture.

8.2.3. Stranke

Razmerje strank v Sloveniji se je po osamosvojitvi precej spreminjalo. Na prvih volitvah v samostojni Sloveniji je največ glasov zbrala koalicija Demos. Kasneje se je strankarsko razmerje spremenilo v korist levo-sredinskih strank na čelu z LDS. Vladavina LDS je trajala vse do zadnjih državnozborskih volitev leta 2004, ko je do tedaj največji opozicijski stranki SDS uspelo uresničiti dolgoletne želje in zmagati na volitvah⁸³.

V raziskavo sem vključil različne podatke in mnenja anketiranih o vlogi strank v političnem procesu in odnosu do državljanov-volivcev. Na vprašanje o strinjanju s trditvami, ki se nanašajo na politične stranke, se 34,8 % vprašanih v celoti ali v glavnem strinja s trditvijo, da stranke spodbujajo ljudi k politični aktivnosti⁸⁴ (Dodatno v tabelah 9, 10).

⁸³ Rezultati: SDS-29,08 % glasov, 29 sedežev v DZ; LDS-22,8 % glasov, 23 sedežev v DZ; ZLSD-10,17 % glasov, 10 sedežev v DZ; NSI-9,09 % glasov, 9 sedežev v DZ ; SLS-6,82 % glasov, 7 sedežev v DZ, SNS-6,27 % glasov, 6 sedežev v DZ in DESUS-4,04 % glasov, 4 sedežev v DZ.

⁸⁴ 33 % se jih v glavnem ali v celoti s tem ne strinja, visok odstotek pa je tudi neopredeljenih - 32,2 %.

Anketirani so morali na lestvici⁸⁵ opredeliti svoj odnos do strank. 44,3 % ljudi meni, da se stranke malo zanimajo za mnenje državljanov⁸⁶. Na vprašanje o nujnosti političnih strank v Sloveniji je 53,7 % ljudi mnenja, da so politične stranke bolj ali manj nujne za delovanje političnega sistema⁸⁷.

Raziskava je pokazala, da več kot 90 % anketiranih meni, da stranke v državnem zboru ne zastopajo ali le delno zastopajo interese skupine oz. sloja ljudi, ki mu anketiranci pripadajo, le 9 % meni, da poslanci v veliki meri zastopajo njihove interese⁸⁸.

V raziskavi skladnosti programov strank ter interesov in pogledov ljudi so rezultati pokazali, da 55,2 % ljudi meni, da obstaja v Sloveniji mnogo ljudi, ki med obstoječimi strankami ne najdejo prave. Hkrati samo 32,6 % ljudi nima težav pri opredeljevanju svoje podpore med obstoječimi strankami v Sloveniji. 61,4 % anketiranih meni, da je v Sloveniji preveč strank in da bi se morale sorodne stranke združiti. Kar 74,1 % anketiranih meni, da Slovenija poleg obstoječih strank ne potrebuje še povsem nove stranke⁸⁹.

Ugotovitve kažejo, da Slovenci niso najbolj naklonjeni političnim strankam. Rezultati so pokazali precej nenavadne rezultate. Zaupanje v politične stranke je nizko. Večina Slovencev meni, da stranke ne upoštevajo in zastopajo interesov ljudi in posameznih slojev v parlamentu. Veliko ljudi meni, da obstaja precej ljudi v Sloveniji, ki ne najdejo svojim nazorom primerne stranke. Zanimiva je tudi ugotovitev raziskave, da na eni strani anketiranci menijo, da je v Sloveniji preveč političnih strank in da bi se morale sorodne stranke združiti, na drugi strani pa da Slovenija ne potrebuje novih strank. Rezultati kažejo, da obstaja pri Slovencih nizko zaupanje v politične stranke, ki pripomore k neaktivnosti ljudi v strankah in nepoznavanju strankarskega sistema in delovanja strank. To kaže tudi podatek, da samo malo več kot polovica Slovencev meni, da so politične stranke nujne za obstoj demokracije. Iz vseh ugotovitev lahko sklepamo, da politične stranke nimajo velikega vpliva na oblikovanje moderne demokratične politične kulture v Sloveniji, mogoče se njihova vloga nekoliko poveča le v obdobju pred volitvami.

⁸⁵ Od 1-stranke v Sloveniji se zanimajo, kaj si običajni ljudje, do 5-stranke se ne zanimajo, kaj si ljudje mislijo.

⁸⁶ Če zraven prištejemo še tiste, ki so podali srednjo oceno 3, dobimo 79,2 % anketiranih, ki so ocenili zanimanje strank za ljudi z oceno 3 ali več.

⁸⁷ Dodatno v tabeli 19.

⁸⁸ Dodatno v tabeli 20.

⁸⁹ Dodatno v tabeli 21.

8.2.4. Družina in sorodstvo

Na vprašanje o pomembnosti naštetih stvari v življenju ljudi je opazen trend pomembnosti družine, prijateljev in delovnega mesta, medtem ko je precej nižja stopnja pomembnosti, politike in vere. Če združimo odstotke odgovorov "zelo pomembno" in "precej pomembno" in med naštetimi stvarmi postavimo hierarhijo pomembnosti bi bila družina na prvem mestu (98,7 %), sledi delovno mesto (95,0 %), nato prijatelji (92,5 %), potem šele vera (40,5 %) in politika (14,5 %). Ti podatki nazorno kažejo, da je pomembnost politike za Slovence nizka, pričakovano je najpomembnejša družina, pokaže pa se tudi ekonomsko-eksistencialna naravnost Slovencev, saj je visoko vrednotena pomembnost delovnega mesta⁹⁰.

Na vprašanje o zaupanju so anketiranci pričakovano pokazali največ zaupanja v družino in sorodnike, katerim precej ali v celoti zaupa kar 95,7 % ljudi, visoka stopnja zaupanja pa je bila izkazana tudi šolam (84 %). 47,3 % ljudi precej ali v celoti zaupa medijem, 40,4 % bogu, 24,9 % cerkvi in duhovnikom in 10,3 % političnim strankam⁹¹. Rezultati kažejo na še vedno veliko zaupanje tradicionalnim agentom politične socializacije (družina, cerkev, ...), kjer pa je mogoče ugotoviti, da tudi moderni agenti politične socializacije pridobivajo na vplivu, predvsem se kaže močan vpliv medijev.

8.2.5. Skupine vrstnikov, prijatelji in sodelavci

Skupine vrstnikov sem preučeval s pomočjo podatkov, ki sem jih pridobil v raziskavi Mladina 2000. Raziskava je mlade spraševala o določenih življenjskih stvareh, koliko so jim pomembne. 78 % mladim je zelo pomembno resnično prijateljstvo. Kar 58,2 % mladih je kot dokaj pomembno ali zelo pomembno ocenilo vzdrževanje tradicionalnih vrednot, 90,7 % pa je enako ocenilo pomembnost družinskega življenja⁹².

Anketiranci so morali izraziti svoje zanimanje za našeta področja. 60,3 % mladih se ne zanima ali malo zanima za politiko. Prijateljstvo zelo spoštuje 68,7 % mladih, 78,8 % jih precej ali zelo zanima družinsko življenje. Za nacionalno preteklost se precej ali

⁹⁰ Dodatno v tabeli 13.

⁹¹ Dodatno v tabeli 16.

⁹² Dodatno v tabeli 39.

zelo zanima 33 % mladih, srednje zanimanje pa je izrazilo 42,6 % mladih (skupaj 75,6 %) ⁹³.

Anketa je preverjala tudi zaupanje mladih v posamezne institucije. Zanimal me predvsem % tistih, ki posameznim institucijam zaupajo precej ali popolnoma. Staršem precej ali popolnoma zaupa 79,2 % mladih, šolam 23,4 % (srednje zaupa 45,7 %), prijateljem 86%, predsedniku države 19,8 %, vodilnim politikom samo 3,4 % političnim strankam pa skoraj nihče (1,7 %) ⁹⁴.

Raziskava je preverjala tudi pripravljenost mladih, za kandidaturo na volitvah, če bi vedeli, da imajo možnost uresničitve svojih pogledov. 73,2 % ni pripravljeno kandidirati na volitvah ⁹⁵. Preučevali smo tudi stopnjo razumevanja politike med mladimi. Rezultati so pokazali, da se samo 10,4 % mladih dobro razume na politiko, 24,1 % srednje, 65,5 % pa slabo. 46,5 % mladih meni, da je politika preveč komplicirana ⁹⁶.

Raziskovali smo tudi, s kom se mladi največ pogovarjajo o politiki. Rezultati kažejo, da se mladi večinoma zelo poredko pogovarjajo o politiki. 72,2 % mladih se redko pogovarja o politiki s prijatelji, 78,8 % s sošolci in 70,6 % se jih redko kdaj pogovarja o politiki s starši ⁹⁷. 41 % anketirancev pogosto ali občasno razpravlja o politiki s svojimi prijatelji, sorodniki ali sodelavci ⁹⁸. (59 % poredko ali nikoli) ⁹⁹.

Raziskava je tudi pokazala, da kadar imajo ljudje jasno oblikovano mnenje o politiki, jih 29,1 % pogosto ali občasno poskuša prepričati svoje prijatelje, sorodnike ali sodelavce, da bi se pridružili njihovim pogledom ¹⁰⁰.

Naše ugotovitve kažejo, da se mladi malo zanimajo za politiko in hkrati je nizko zaupanje v institucije državne oblasti. Mladi tudi ne izražajo interesa za sodelovanje v procesih oblikovanja političnih odločitev, saj jih večina ni pripravljena kandidirati tudi v primeru, če bi imeli realne možnosti za uveljavljanje svojih idej. Take ugotovitve so verjetno povezane dejstvom, da mladi malo spremljajo politično sfero, da se o političnih temah malo pogovarjajo in da jih večina političnih zadev niti ne razume.

⁹³ Dodatno v tabeli 40.

⁹⁴ Dodatno v tabeli 41.

⁹⁵ Dodatno v tabeli 42.

⁹⁶ Dodatno v tabeli 43.

⁹⁷ Dodatno v tabeli 44.

⁹⁸ 70,9 % pa poredko ali nikoli tega ne počne.

⁹⁹ Dodatno v tabeli 8.

¹⁰⁰ Dodatno v tabeli 8.

Raziskava je pokazala veliko zaupanje mladih v prijatelje in prijateljstvo, ki včasih celo presega zaupanje v lastno družino. To kaže znake prehoda v moderno politično kulturo, saj funkcijo tradicionalnih agentov politične kulture zamenjujejo moderni, kar v tem primeru pomeni, da družino zamenjujejo skupine vrstnikov. Na drugi strani pa mladi pripisujejo precejšen pomen vzdrževanju tradicionalnih vrednot in družinskega življenja.

Končna ugotovitev je, da mladi zelo zaupajo skupinam vrstnikov, vendar je ta vpliv na moderno politično kulturo majhen, saj se mladi zelo malo zanimajo za politiko in o njej malo govorijo. Zaupanje temelji bolj na osebni-privatni ravni, manj na javnem življenju v smislu politične in družbene participacije. Rezultati pokažejo dokaj velik delež ljudi, ki s svojimi prijatelji in sodelavci redko ali nikoli ne razpravljajo o politiki, od tistih, ki pa to počnejo, jih večina ne vsiljuje svojih političnih stališč prijateljem in sodelavcem. Tudi ti podatki kažejo, da je stališče Slovencev do političnih zadev precej pasivno in da se Slovenci pogovarjajo o političnih zadevah, niso pa pripravljeni prevzeti aktivne vloge v obliki participacije.

8.2.6. Mediji

Medije sem preučeval tako na nacionalni kot tudi na lokalni ravni, ker o glavnih političnih temah poročajo tudi lokalni mediji, kar pomeni, da so tudi lokalni mediji lahko oblikovalec mnenj državljanov o političnih vprašanjih in s tem sooblikujejo tudi politično kulturo.

Podatki o spremljanju lokalnih medijev so zelo zanimivi. 37,7 % anketiranih spremlja lokalne TV postaje vsak dan, 40,3 % jih vsak dan posluša lokalni radio in 24,5 % jih vsak dan bere lokalni časopis. Ta odstotek je nekoliko nižji, ker ponekod nimajo lokalnega časopisa, ki bi izhajal vsak dan. Raziskava je pokazala, da kar 64,2 % ljudi spremlja lokalno TV, 65,2 % lokalni radio, 59,7 % lokalne časopise enkrat ali dvakrat na teden in več¹⁰¹.

¹⁰¹ Seštevek odstotkov prvih treh odgovorov v tabeli, dodatno v tabeli 26.

Raziskava je pokazala zanimive rezultate tudi pri vprašanju zaupanja lokalnim medijem, kje je 52,5 % ljudi svoje zaupanje ocenilo z oceno 6 ali več¹⁰², poleg tega pa je še 29,4 % ljudi podalo oceno 5¹⁰³.

Raziskava spremljanja nacionalnih medijev je pokazala, da 39,4 % anketiranih spremlja TV postaje manj kot 1 uro na dan, 32,6 % več kot 1 uro in manj kot 2 uri in 28,1 % več kot 2 uri na dan. 44,9 % ljudi posluša radijske postaje manj kot 1 uro na dan, 13,5 % več kot 1 uro in manj kot 2 uri in 41,6 % več kot 2 uri na dan. 88,2 % ljudi porabi manj kot uro na dan za branje časopisov, 9,8% več kot 1 uro in manj kot dve uri in 1,9 % več kot 2 uri na dan. Rezultati o rabi interneta kažejo, da 18,8 % anketiranih nima dostopa do interneta ne doma ne v službi, 37,3 % ljudi interneta ne uporablja nikoli, 3 % ga uporablja manj kot 1 krat mesečno, 7,3 % internet uporablja vsak mesec (enkrat ali več), 15,6 % vsak teden (enkrat ali več) in 18,1 % uporablja internet vsak dan. Za mojo raziskavo je najbolj relevanten podatek, koliko časa na dan ljudje spremljajo aktualno tematiko v medijih. Raziskava kaže, da 23,0 % ljudi sploh aktualne tematike ne spremlja, 63,7 % jo spremlja manj kot uro na dan, 8,4 % več kot 1 uro in manj kot 2 uri, 5 % pa aktualno tematiko spremlja več kot dve uri na dan¹⁰⁴.

Raziskava medijev je pokazala, da ljudje veliko spremljajo medije, tako lokalne kot nacionalne. Pri tem je pomembno poudariti, da je delež spremljanja političnih tematik v medijih nizek, kar pomeni, da so mediji bolj v funkciji zabave kot informiranja. Če predpostavljamo, da povprečna informativna oddaja v katerem koli mediju traja pol ure je zanimiv podatek, da kar 65,1 % ljudi spremlja aktualno tematiko maj kot pol ure na dan. Iz tega sledi, da imajo mediji potencial postati vse bolj pomemben agent oblikovanja politične kulture, saj ljudje v veliki meri spremljajo medije in jim zaupajo. Večji vpliv medijev je pričakovati, ko se bodo ljudje začeli zavedati pomembnosti spremljanja političnega dogajanja. Mediji kreirajo realnost in oblikujejo slike v naših glavah. So tisti, ki nam določajo, katere informacije nam bodo posredovane in katere ne in so zato najpomembnejši moderni agent politične socializacije, ki tudi v Sloveniji počasi prevzema pomembno vlogo pri oblikovanju moderne demokratične politične kulture.

¹⁰² Na lestvici od 0 - čisto nič ne zaupam, do 10 - v celoti zaupam.

¹⁰³ Dodatno v tabeli 27.

¹⁰⁴ Dodatno v tabelah 33, 34.

8.2.7. Religiozne institucije, religija

Po podatkih pridobljenih s popisom prebivalstva leta 2002 je v Sloveniji 67,1 % verujočih ljudi, kjer prevladujejo katoličani, ki predstavljajo 57,8 % vseh verujočih, 10,1 % ljudi pa se je opredelilo kot ateisti. V primerjavi s popisom leta 1991 je delež verujočih upadel (1991=76,7 %), prav tako je upadel deleža katoličanov (1991=76,7 %), narasel pa delež ateistov (1991=4,4 %).

V raziskavi smo uporabili različne podatke. Anketirani so morali na lestvici¹⁰⁵ oceniti svojo stopnjo vernosti. 36 % ljudi je svojo vernost ocenilo do ocene vključno 4, 25,3 % jih je podalo oceno 5, 38,6 % pa jih verjame za oceno 6 ali več¹⁰⁶.

Raziskava je preverjala tudi intenzivnost verovanja posameznikov. 0,5 % anketiranih vsak dan obiskuje verske obrede, medtem ko jih 14,5 % moli vsak dan. 16,1 % ljudi obišče verske obrede enkrat ali nekajkrat na teden, prav tako jih 13 % moli vsak teden enkrat ali večkrat. 11,5 % ljudi obišče enkrat mesečno verski obred, 5,6 % pa jih enkrat mesečno moli. Kar 47,8 % ljudi obišče verske obrede le ob posebnih praznikih ali še redkeje, prav tako se 13,9 % ljudi ob takih praznikih ali redkeje posveča molitvi. 24,1 % ljudi nikoli ne obišče verskih obredov in kar 40,3 % ljudi nikoli ne moli¹⁰⁷.

Raziskava o religiji in vernosti je pokazala, da delež verujočih v Sloveniji pada, pada pa tudi intenzivnost verovanja. Če se osredotočimo na najmočnejšo religiozno skupnost v Sloveniji - katoliško cerkev, ugotovimo, da delež verujočih pada, narašča delež ateistov, stopnja vernosti pa je manjša. Skoraj polovica vernikov obiskuje verske obrede nekajkrat na leto ob večjih praznikih, ljudje pa vse manj molijo. Manjši kot je delež verujočih in manjša kot je intenzivnost verovanja, manjši je tudi vpliv katoliške cerkve in krščanske vere na politično kulturo Slovencev. Podatki o religioznosti krepijo tezo, da upada vpliv tradicionalnih agentov politične socializacije na politično kulturo, čeprav zaupanje v moderne agente politične socializacije še ni veliko.

¹⁰⁵ Od 0 - sploh nisem veren do 10 - zelo sem veren.

¹⁰⁶ Dodatno v tabeli 37.

¹⁰⁷ Dodatno v tabeli 38.

9. ZAKLJUČEK IN TESTIRANJE HIPOTEZ

V zaključku moje diplomske naloge bom testiral postavljeni hipotezi na podlagi podatkov, ki sem jih pridobil z raziskovanjem podatkov pridobljenih v raziskavi slovenskega javnega mnenja.

Rezultati testiranja H_1 : *V Sloveniji se v letih po prehodu v demokratični politični sistem še ni razvila moderna in demokratična politična kultura.*

Prvo hipotezo je moja raziskava potrdila, saj večina podatkov kaže na to, da se v Sloveniji po osamosvojitvi še ni oblikovala moderna, demokratična in participativna politična kultura. Raziskava je potrdila skoraj vse značilnosti tradicionalne politične kulture, ki sem jih postavil kot osnovo raziskovanja. Najbolj opazna značilnost je politična neaktivnost, saj so različni podatki pokazali, da participacija ljudi v javnih in političnih zadevah ostaja na nizki ravni in se še ni razvila v pričakovani meri. Rezultati kažejo, da se na načelni ravni Slovenci zavedajo, da je pomembno, da politični sistem zagotavlja pravice ljudi, da obravnava vse ljudi enako in upošteva mnenja ljudi, ko sprejema zakonodajo ter celo o tem, da imajo državljani pravico z nepokorščino izraziti svoje nestrinjanje. Vendar vse to ostaja na ravni zavedanja pomembnosti teh dimenzij demokratične vladavine, praktično pa ljudje niso pripravljeni dati svojega deleža v konstruktiven dialog med državo in državljanom. Te ugotovitve kažejo tudi na prisotnost kolektivizma pri Slovencih, saj so pripravljeni sodelovati v procesu oblikovanja politik le kolektivno (predvsem zavedanje pravic), individualno pa se ne želijo izpostavljati in kot posamezniki ne koristijo pravic, ki jim v demokratični državi pripadajo.

Iz raziskav je mogoče ugotoviti, da pri Slovencih prevladuje visok občutek državljske in nacionalne identitete, ki se kaže v zavedanju državljskih pravic in podrejanju legitimni in legalni oblasti. Izkoriščanje teh pravic v realnem, posameznikovem življenju pa je nizka, kar pa je predvsem povezano s patriarhalnim razumevanjem oblasti. Državljeni imajo nizko zaupanje v politično oblast in negativno mnenje o možnostih vplivanja nanjo. Raziskava je pokazala, da je glavni razlog neaktivnosti Slovencev v njihovem mnenju, da njihove ideje, predlogi ali kritike

nimajo nikakršnih možnosti, da bi jih oblast upoštevala. Pri Slovencih še vedno prevladuje preveliko spoštovanje političnih avtoritet v smislu podrejenosti oblasti. Oblast je tista, kateri se je potrebno pokoriti in na katero je skoraj nemogoče kakorkoli vplivati oz. med državljani niti ni velikega interesa vplivati. To se kaže tudi v konformnem obnašanju Slovencev v političnih zadevah in v slabi prilagodljivosti političnim spremembam.

Razloge za nizko participacijo gre verjetno iskati tudi v nedemokratičnosti različnih političnih sistemov v Jugoslaviji, ki so zavračali vsakršno nasprotovanje oblasti, včasih tudi na nasilne načine. Drugi dejavnik nizke stopnje participacije se kaže v tem, da Slovenci ne poznajo delovanje političnega sistema, ki se jim zdi kompliciran in velikokrat nerazumljiv. Opaziti pa je napredek, saj so podatki pokazali zavedanje pravic, ki jim jih omogoča demokracija. Problem je v udejanjanju le-teh pravic v praksi.

Vse ugotovitve kažejo, da je v Sloveniji še vedno pretežno tradicionalna politična kultura. Lastnosti, ki sem jih preučeval, so večinoma skladne tradicionalni politični kulturi. Obstajajo določena odstopanja, ki kažejo, da se tudi pri nas počasi povečuje vpliv zahodnoevropske moderne politične kulture. Predvsem je pomemben podatek, da Slovenci visoko vrednotijo upoštevanje političnih stališč drugih, kar povečuje racionalizacijski potencial družbe in njene komunikacijske potenciale. Najbolj problematičen je dialog med politično oblastjo in državljani, kjer še niso razviti ustaljeni kanali izmenjave mnenj in vpliva. Komunikacija je bolj enostranska, navzdol usmerjena. Vse pa vseeno ni tako negativno. Pomemben napredek je opazen pri zavedanju državljanov o svojih pravicah, kjer je zaznati visoko stopnjo poznavanja pravic, samo v praksi jih je potrebno uporabljati. Za to pa je potrebno odpraviti dva glavna vzroka za nizko participacijo. Prvič je potrebno spremeniti javno mnenje, češ da je politična oblast nedostopna in nedojemljiva za predloge, mnenja in kritike državljanov. In drugič, državljani morajo doumeti, da vladanje ne pomeni enostranske komunikacije, ampak dvostranski dialog, v katerem je povratna informacija pomembna za razvoj političnega sistema in države nasploh. Pomembno je, da državljani čutijo dolžnost in zmožnost vpliva na oblikovanje in sprejemanje političnih odločitev in da sta tako politična oblast kot državljan soodgovorna za obstoj in razvoj države kot celote. Večja participacija bi pripomogla k boljšemu poznavanju delovanja

političnega sistema, povečala bi zanimanje za politične tematike, hkrati pa bi postopoma pripeljala k demokratičnemu dojetju oblasti. Na drugi strani bi se povečalo poznavanje političnih tematik, kar bi pripomoglo k oblikovanju bolj artikuliranih političnih stališč državljanov in povečalo komunikacijsko sposobnost družbe ter zvišalo racionalizacijski potencial. Večji vpliv na procese oblikovanja in sprejemanja odločitev bi spodbudil zaupanje v politično oblast.

Rezultati testiranja H₂: V Sloveniji upada vpliv tradicionalnih agentov politične socializacije in narašča vpliv modernih agentov politične socializacije na politično kulturo.

Raziskovanje je pokazalo, da ugotovljeni rezultati potrjujejo postavljeno hipotezo. Struktura vpliva agentov politične socializacije v Sloveniji se spreminja v smeri moderne politične kulture. Opaziti je zmanjšanje vpliva tradicionalnih agentov politične socializacije, predvsem padec vpliva katoliške cerkve kot največje verske skupnosti in vpliva družine. Na drugi strani pa narašča vpliv modernih agentov, predvsem medijev.

Podatki o religioznosti krepijo tezo, da upada vpliv tradicionalnih agentov politične socializacije na politično kulturo, saj se stopnja vernosti in intenzivnost vernosti zmanjšuje.

Mediji postajajo vse pomembnejši agent oblikovanja politične kulture, saj kreirajo realnost in oblikujejo slike v naših glavah. Slovenci vse več spremljajo medije in jim vse bolj zaupajo. Iz teh dveh podatkov sledi ugotovitev, da si vse več Slovencev v medijih ustvarja svoj pogled na svet. Zaskrbljujoče je edino dejstvo, da ljudje medije uporabljajo predvsem za zabavo, veliko manj pa za spremljanje aktualnega političnega dogajanja.

Podatki o izobraževanju kažejo, da bi v prihodnjih letih izobraževalne ustanove in vrtci postali pomemben oblikovalec moderne politične kulture. Ugotovitve o vrtcih nam kažejo, da je vsebinsko vzgoja precej moderno in demokratično zastavljena, kar naj bi ob doslednem uveljavljanju zastavljenih programov vzgajalo otroke, ki bodo znali razumeti ljudi z različnimi mnenji in pogledi na svet. Pri otrocih bi tako zastavljena vsebina morala povečati racionalizacijski potencial, kar pa se bo po mojem mnenju pokazalo šele čez desetletje ali dve.

Prav tako sta dobro zastavljena razmeroma nova projekta devetletne osnovne šole in predmeta državljanske vzgoje in etike, ki še nista prinesla pravih rezultatov. Rezultati se bodo pokazali v naslednjih letih, vendar le pod pogojem, da se bo zastavljen program dosledno izvajal ter da bo celotno izobraževanje v osnovni šoli sledilo postavljenim ciljem. Po mojem mnenju je pomanjkljivost tega programa v tem, da ne poudarja posebej pomembnosti participacije v političnih procesih, kar je ena glavnih predpostavk moderne politične kulture. Izobraževalni sistem posredno vpliva tudi na oblikovanje skupin vrstnikov in prijateljskih vezi, ki lahko postanejo tudi eden izmed pomembnih modernih agentov politične socializacije, saj vlada znotraj teh skupin visoka stopnja zaupanja. Problem pa obstaja v tem, da pogovori znotraj takih skupin le redko zaidejo na politične zadeve, tako da je zaenkrat vpliv omejen.

Zanimivi so tudi podatki o političnih strankah. Iz vseh ugotovitev lahko sklepamo, da politične stranke nimajo velikega vpliva na oblikovanje moderne demokratične politične kulture v Sloveniji, mogoče se njihova vloga nekoliko poveča v obdobju pred volitvami. Predvsem je opaziti premajhno zaupanje v stranke in njihovo interesno oddaljenost od ljudi.

Opaziti je, da moderni agenti politične socializacije vedno pogosteje prihajajo do svoje veljave, vendar je zaenkrat njihov vpliv še omejen. Omejenost vpliva izhaja predvsem iz pasivnosti Slovencev v političnih procesih, a v prihodnosti lahko pričakujemo, da bodo prav moderni agenti politične socializacije tako stanje spremenili. Ugotovimo lahko, da so se v Sloveniji začele spremembe v smeri razvoja moderne, demokratične politične kulture, kar je opaziti pri agentih politične socializacije. Spremembe pa še niso opazne pri značilnostih politične kulture same. Največji zaviralni faktor predstavlja nezaupljivost Slovencev do političnega sistema in političnih institucij, kar posledično povzroča nizko stopnjo zanimanja za politične zadeve in nepoznavanje političnega sistema. Demokracija pa predpostavlja močno vlogo civilne družbe in obojestranski dialog med državo in njenimi državljani. Vsekakor bi bilo utopično pričakovati, da bi se moderna, demokratična politična kultura v Sloveniji razvila v tako kratkem času in s tako malo demokratičnimi izkušnjami, kot jih premorejo Slovenci, če vemo, da se še zahodnoevropske države, ki imajo veliko daljšo demokratično tradicijo, srečujejo s problemi.

10. VIRI, LITERATURA

- Almond, Gabriel in Verba, Sidney (1965): Civic culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations, Little, Brown&Co., Boston
- Almond, Gabriel in Bingham, Powel (1996): Comparative Politics: A Theoretical Framework, 2nd edition, HarperCollins College Publishers, New York.
- Balažic, Milan (2004): Slovenska demokratična revolucija 1986-1988, Liberalna akademija, Ljubljana.
- Bridges, Thomas (1994): The culture of citizenship: Inventing postmodern civic culture; Albany, State Univerity of New York Press, New York.
- Brown, Archie (1979): Political culture and political change in communist states, 2nd edition, Holmes and Meier, New York.
- Dekker, Henk (1991): Politics and the European Younger generation: Political socialization in Eastern, Central and Western Europe, University of Oldenburg.
- Eatwell, Roger (1997): European political cultures: Conflict or convergence?, Routledge, London and New York.
- Goldfarb, Jefferey C. (1998): Civility and subversion, The intelectual in democratic society, Cambridge Univerity press.
- Južnič, Stane (1989): Politična kultura, 2. dopolnjena izdaja, Obzorja, Maribor.
- Kingdon, John W. (1995): Agendas, Alternatives, and Public Policy. 2nd ed., HarperCollins College Publishers, New York
- Kolenc, Janez (1993): Politična kultura Slovencev, Založba Karantanija, Ljubljana.

- Kolenc, Janez (2002): Politična kultura na prehodu v demokracijo (primer Slovenije), Založba Ljubljana.
- Lippmann, Walter (1922): Public opinion, Macmillan, New York.
- Musek, Janek (1994): Psihološki portret Slovencev, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana
- Nečak, Dušan in Repe, Božo (2003): Oris sodobne obče in slovenske zgodovine, Filozofska fakulteta v Ljubljani, Oddelek za zgodovino, Ljubljana.
- Prunk, Janko (1990): Nova slovenska samozavest, Lumi, Pantar, Ljubljana
- Prunk, Janko in Ivanič, Martin (1996): Osamosvojitev Slovenije s kratkim orisom slovenske zgodovine, Založba Grad, Ljubljana.
- Stres, Anton (1998): Cerkev in država, Družina, Ljubljana.
- Židan, Alojzija (1991): Politična kultura in demokracija, raziskovalno poročilo, RSS, Ljubljana

STROKOVNI ČLANKI

- Brezovšek, Marjan (1993): Janez Kolenc: Politična kultura Slovencev (Raziskovanje odnosa med civilno družbo in državo), Teorija in praksa, letnik 30, št. 7/8, str. 838-840.
- Balažic, Milan (2002): Evropa zdaj!, Teorija in praksa, letnik 93, št. 4, str. 559-578

- Juhant, Janez (1992): Politična kultura med osebo in strategijo, v Demokracija in politična kultura, Enajsta Univerza
- Južnič, Stane (1992): Politična kultura kot manifestivnost politike ali način političnega delovanja, v Demokracija in politična kultura, Enajsta Univerza
- Kolenc, Janez (1995): Politična kultura in avtentičnost, Teorija in praksa, letnik 32, št. 1/2, str. 105-119.
- Lukšič, Igor (1992): Politična kultura – Izvor pojma, njegova vsebina in aplikacije na Slovenijo, v Demokracija in politična kultura, Enajsta Univerza
- Požarnik, (1992): Politična kultura v Demokraciji, v Demokracija in politična kultura, Enajsta Univerza
- Terstenjak, Anton (1992): Poglavje o slovenski politični omiki, v Demokracija in politična kultura, Enajsta Univerza
- Pečar, Janez (1994): Politična kultura nadzorovanja, Teorija in praksa, let. 31, št. 5/6, str. 510-518
- Pečjak, Vid (1992): Slovenci na prepihu dveh kultur, v Demokracija in politična kultura, Enajsta Univerza
- Zver, Milan (2002): Politična kultura in evropske integracije, Teorija in praksa, let. 39, št. 6, str. 1000-1016
- Židan, Alojzija (2003): Politična socializacija mladih (ob spremljanju predsedniških volitev leta 2002) v publikaciji Predsedniške volitve 2002, Danica Fink-Hafner (ur.), FDV

INTERNETNI VIRI

- Agenda Setting Function of Maxwell McCombs & Donald Shaw, 12.5.2005
Dostopno na:
http://www.unc.edu/courses/2000fall/jomc245-001/nickel_critique_1.html
- Civic Freedom and the Narrative Basis of Civic Rationality, 25.7.2005
Dostopno na: <http://www.civsoc.com/nature/nature7.html>
- In Defense of Civic Culture, Jim Sleeper, 1993, 25.7.2005
Dostopno na: http://www.ppionline.org/documents/civic_culture.pdf
- Kurikulum za vrtec, 17.8.2005
Dostopno na: <http://www.mszs.si/slo/solstvo/vrtci.asp#kurikulum>
- Raziskava Mladina 2000, 23.8.2005,
Dostopno na: <http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si:8080/webview/index.jsp>
- Slovensko javno mnenje 2004/2, 23.8.2005, Evropska družboslovna raziskava
Dostopno na: <http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si:8080/webview/index.jsp>
- Slovensko javno mnenje 2003/4 : Razumevanje vloge državljana / Mednarodna raziskava ISSP, 23.8.2005,
Dostopno na: <http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si:8080/webview/index.jsp>
- Slovensko javno mnenje 2003/2 : Mednarodna raziskava o družini in narodni identiteti in Stališča o lokalni demokraciji, 23.8.2005, Dostopno na:
<http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si:8080/webview/index.jsp>
- Slovensko javno mnenje 2003/1, 23.8.2005,
Dostopno na: <http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si:8080/webview/index.jsp>
- Slovensko javno mnenje 2002/2 : Evropska družboslovna anketa, 23.8.2005,
Dostopno na: <http://nesstar2.adp.fdv.uni-lj.si:8080/webview/index.jsp>

- Statistični podatki o vrtcih, 17.7.2005
Dostopno na: <http://www.mszs.si/slo/solstvo/vrtci.asp#statisticni>
- Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002, Demografske značilnosti, 23.8.2005, Dostopno na: http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati_slovenija_prebivalstvo_dz.htm
- Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002, Družine, 23.8.2005,
Dostopno na: http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati_slovenija_druzine.htm
- The Cultural Creation of Citizens, 25.7.2005
Dostopno na: <http://www.civsoc.com/nature/nature1.html>
- The Moral Pathos of Citizenship, 25.7.2005
Dostopno na: <http://www.civsoc.com/nature/nature3.html>
- The Narrative Construction of Civic Freedom, 25.7.2005
Dostopno na: <http://www.civsoc.com/nature/nature6.html>
- The Rhetorical Analysis of Civic Culture, 25.7.2005
Dostopno na: <http://www.civsoc.com/nature/nature2.html>

12. PRILOGE

Tabela 1: Karakteristike, ki definirajo dobrega državljana

	Vedno glasovati na volitvah		Vedno spoštovati zakone in pravila		Spremljati delovanje državnih organov		Biti aktiven v družbenih ali političnih organizacijah		Poskušati razumeti ljudi z drugačnimi mnenji	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Sploh ni pomembno	59	5.7	18	1.7	50	4.9	148	14.4	14	1.4
2	44	4.2	7	0.7	56	5.5	142	13.8	15	1.5
3	79	7.6	32	3.1	120	11.7	187	18.2	43	4.2
4	171	16.4	98	9.4	202	19.7	225	21.8	144	14.0
5	206	19.8	169	16.2	160	15.6	160	15.5	220	21.3
6	160	15.3	239	22.9	148	14.5	103	10.0	270	26.2
Zelo pomembno	324	31.1	482	46.1	288	28.1	65	6.3	326	31.6
ne vem, ne morem izbrati	11	-	9	-	30	-	24	-	22	-
Skupaj	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 2: Rizične družbene skupine in pravica do zborovanja

	Ali menite, da bi ljudem, ki želijo s silo zrušiti oblast, morali dovoliti javna zborovanja?		Bi ljudem, ki imajo predsodke do rasne ali etične skupine morali dovoliti javna zborovanja?	
	F	%	F	%
nedvomno bi jim morali dovoliti	42	4.0	54	5.1
verjetno bi jim morali dovoliti	120	11.4	168	15.9
verjetno jim ne bi smeli dovoliti	265	25.1	262	24.9
nedvomno jim ne bi smeli dovoliti	559	53.0	502	47.6
ne vem, ne morem izbrati	68	6.5	68	6.5
Skupaj	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP-Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 3: Neposredna participacija državljanov Slovenije

	Podpisal peticijo		Se udeležil demonstracij		Se udeležil političnega sestanka		Imel stik s politikom		Stopil v stik z množičnimi mediji		Pridružil internetnemu forumu	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
Počel	127	12.3	28	2.7	44	4.2	46	4.4	37	3.6	34	3.3
Počel v bolj oddaljeni preteklosti	218	21.1	149	14.4	160	15.3	89	8.5	54	5.2	23	2.2
nikoli, mogoče bi počel	304	29.5	304	29.3	292	28.0	347	33.2	370	35.5	301	29.0
nikoli, ne bi počel	383	37.1	555	53.6	547	52.4	564	53.9	580	55.7	680	65.5
ne vem, b.o.	22	-	18	-	11	-	8	-	13	-	16	-
Skupaj	1054	100.0	1054	-	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP – Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 4: Odnos Slovencev do naštetih organizacij

	Politična stranka		Sindikat ali poklicno združenje		Cerkev in druge verske organizacije	
	F	%	F	%	F	%
sem član, aktivno sodelujem	23	2.2	101	9.6	139	13.2
sem član, vendar ne sodelujem	34	3.2	165	15.7	219	20.8
včasih sem bil član, nisem več	98	9.3	280	26.6	71	6.7
nikoli nisem bil član	893	84.7	496	47.1	598	56.7
ne morem odgovoriti	6	0.6	12	1.1	27	2.6
Skupaj	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP – Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 5: Pomembnost naštetih pravic za delovanje političnega sistema

	da oblast vse ljudi obravnava enakovredno ne glede na njihov družbeni položaj		da politiki upoštevajo mnenja državljanov preden sprejemajo odločitve		da je ljudem danih več možnosti pri odločanju o javnih zadevah		da imajo državljani možnost z nepokorščino izraziti nasprotovanje vladnim aktivnostim	
	F	%	F	%	F	%	F	%
Sploh ni pomembno	12	1.1	15	1.4	9	0.9	27	2.7
2	3	0.3	7	0.7	8	0.8	30	3.0
3	8	0.8	8	0.8	16	1.5	43	4.3
4	25	2.4	35	3.4	66	6.4	120	11.9
5	70	6.7	118	11.3	160	15.5	187	18.6
6	174	16.6	180	17.3	232	22.4	196	19.4
Zelo pomembno	754	72.1	680	65.2	544	52.6	405	40.2
ne vem, ne morem izbrati	8	-	11	-	19	-	46	-
Skupaj	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP – Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 6: Vpliv in zaupanje v oblast ter poznavanje političnih vprašanj

	Ljudje, kot jaz, nimajo nobene besede pri tem, kar počne vlada		Mislim, da vlade ne zanima dosti, kaj mislijo ljudje, kot sem jaz		Zdi se mi, da imam precej dobro predstavo o političnih vprašanjih, s katerimi se sooča Slovenija		Večinoma lahko zaupamo ljudem v vladi, da ravnavo pravilno		Večina politikov se ukvarja s politiko zaradi osebnih koristi	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
v celoti se strinjam	426	40.7	407	39.1	124	12.1	37	3.6	300	29.0
v glavnem se strinjam	299	28.6	356	34.2	346	33.9	231	22.3	394	38.1
niti strinjam niti ne strinjam	139	13.3	158	15.2	267	26.1	361	34.9	204	19.7
v glavnem se ne strinjam	110	10.5	90	8.7	191	18.7	266	25.7	110	10.6
sploh se ne strinjam	73	7.0	29	2.8	94	9.2	139	13.4	26	2.5
ne vem	7	-	14	-	32	-	20	-	20	-
Skupaj	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP – Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 7: Ukrepanje državljanov v primeru sprejetja nepravičnega zakona in poslušnost oblasti

	Če bi bil sprejet nepravičen zakon, bi vi sami ali skupaj z drugimi lahko poskusili kaj storiti v zvezi s tem		V primeru, da bi poizkusili, kako verjetno je, da bi slovenski državni zbor resno prisluhnil vašim zahtevam slovenski državni zbor	
	F	%	F	%
zelo verjetno	77	7.6	8	0.8
še kar verjetno	232	22.9	100	10.0
ne posebej verjetno	363	35.8	430	43.1
sploh ni verjetno	342	33.7	459	46.0
ne vem, neodločen	40	-	57	-
Skupaj	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP – Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 8: Razpravljanje o politiki s prijatelji, sodelavci in sorodniki

	Kadar ste skupaj s svojimi prijatelji, sorodniki ali sodelavci, kako pogosto razpravljate o politiki?		Kadar imate trdno izoblikovano mnenje o politiki, kako pogosto poskušate prepričati svoje prijatelje, sorodnike ali sodelavce, da se pridružijo vašim pogledom?	
	F	%	F	%
pogosto	72	6.9	55	5.4
občasno	358	34.1	243	23.7
poredko	429	40.9	314	30.6
nikoli	190	18.1	413	40.3
ne vem, neodločen	5	-	29	-
Skupaj	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP – Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 9: Pomembnost strank v odnosu do državljanov

	Politične stranke vzpodbujajo ljudi, da postanejo politično aktivni		Politične stranke ljudem ne ponujajo dejanskih političnih razmer	
	F	%	F	%
v celoti se strinjam	75	7.7	108	11.2
v glavnem se strinjam	264	27.1	342	35.4
niti strinjam, niti ne strinjam	314	32.2	305	31.6
v glavnem se ne strinjam	238	24.4	162	16.8
sploh se ne strinjam	84	8.6	48	5.0
ne vem	79	-	89	-
Skupaj	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP-Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 10: Poštenost volitev v Sloveniji

	Če pomislite na volitve v DZ leta 2000, kako poštene so se vam zdele?		Kako poštene so bile volitve glede možnosti kandidatov in strank za vodenje predvolilne kampanje.	
	F	%	F	%
zelo poštene	149	14.1	63	6.0
dokaj poštene	472	44.8	403	38.2
niti poštene, niti nepoštene	182	17.3	293	27.8
dokaj nepoštene	71	6.7	90	8.5
zelo nepoštene	22	2.1	28	2.7
ne vem, neodločen	158	15.0	177	16.8
Skupaj	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP-Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 11: Ocene delovanja demokracije v Sloveniji

	Kako ocenjujete trenutno delovanje demokracije v Sloveniji?		Kaj pa pred 10. leti, kako je takrat delovala demokracija?		In kako bo, po vašem mnenju, delovala demokracija v Sloveniji čez 10 let?	
	F	%	F	%	F	%
zelo slabo	34	3.3	19	2.0	37	4.1
1	19	1.9	29	3.0	24	2.6
2	48	4.7	73	7.6	50	5.5
3	110	10.8	111	11.6	74	8.1
4	104	10.2	117	12.2	83	9.1
5	349	34.4	241	25.2	190	20.9
6	134	13.2	109	11.4	108	11.9
7	139	13.7	131	13.7	137	15.0
8	61	6.0	76	7.9	132	14.5
9	5	0.5	30	3.1	43	4.7
zelo dobro	13	1.3	22	2.3	33	3.6
ne vem	38	-	96	-	143	-
Skupaj	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP – Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 12: Odnos do trditev o demokratičnih pravicah

Katera od trditev je najbližja vašemu pogledu?	F	%
oblast ne bi smela v nobenem primeru omejiti demokratičnih pravic	692	71.6
če oblast oceni, da je to potrebno, mora omejiti demokratične pravice	274	28.4
ne vem, neodločen	88	-
Skupaj	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP – Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 13: Pomembnost naštetih vrednot

	družina		prijatelji		politika		delo		vera	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
zelo pomembna	964	91.7	575	54.7	21	2.0	573	54.5	168	16.1
precej pomembna	74	7.0	397	37.8	134	12.8	426	40.5	255	24.4
ne preveč pomembna	7	0.7	70	6.7	543	51.8	40	3.8	344	33.0
sploh ni pomembna	6	0.6	9	0.9	351	33.5	12	1.1	277	26.5
ne vem	3	-	3	-	5	-	3	-	10	-
Skupaj	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP – Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 14: Mnenja o najpomembnejših ciljih Slovenije

Najbolj pomembni cilji Slovenije v naslednjih 10 letih, po vašem izboru?	F	%
dati ljudem več besede pri pomembnih odločitvah v državi	448	44.2
borba proti naraščanju cen	346	34.2
zaščita svobode govora	129	12.7
ohranjanje reda v državi	90	8.9
ne vem	41	-
Skupaj	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP-Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 15: Mnenja o odnosu med svobodo in enakostjo

Pomembni sta tako svoboda kot enakost, ampak če bi se morali opredeliti za eno ali drugo, bi:	F	%
bi ocenil/a, da je enakost pomembnejša, to je, da nihče ni zapostavljen in da razlike med socialnimi razredi niso prevelike	358	36.1
bi ocenil/a, da je varnost pomembnejša, to je, da moje življenje ni ogroženo in se počutim varnega	582	58.7
ne soglašam ne z eno, ne z drugo trditvijo	52	5.2
ne vem, b.o.	62	-
Skupaj	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP-Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 16: Zaupanje Slovencev v posamezne institute

	družini in sorodnikom		cerkvi in duhovnikom		TV, časopisom, radiu		šolam		bogu		političnim strankam	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
sploh nič	9	0.9	339	32.8	75	7.2	19	1.8	322	32.1	360	35.0
le malo	36	3.4	436	42.2	477	45.5	148	14.2	276	27.5	562	54.7
precej	328	31.3	207	20.1	450	42.9	666	63.7	232	23.2	97	9.4
v celoti	674	64.4	50	4.8	46	4.4	212	20.3	172	17.2	9	0.9
ne vem	7	-	22	-	6	-	9	-	52	-	26	-
Skupaj	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP-Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 17: Zaupanje Slovencev v politične institucije

	državnemu zboru		predsedniku rep		vladi		predsedniku vlade		vojski		sodiščem	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
v celoti	216	21.1	150	14.5	147	14.2	151	14.7	103	10.2	181	17.6
precej	568	55.5	437	42.4	508	49.2	462	44.9	345	34.2	462	45.0
le malo	224	21.9	365	35.4	329	31.8	354	34.4	450	44.6	335	32.7
sploh nič	15	1.5	79	7.7	49	4.7	62	6.0	110	10.9	48	4.7
ne vem	31	-	23	-	21	-	25	-	46	-	28	-
Skupaj	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP-Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 18: Pomembnost tega, kdo je na oblasti in koga ljudje volijo

	POMEMBNOST TEGA, KDO JE NA OBLASTI		POMEMBNOST TEGA, KOGA LJUDJE VOLIJO	
	F	%	F	%
Pomembno je	511	49.3	82	7.9
2	229	22.1	68	6.6
3	154	14.9	192	18.6
4	86	8.3	329	31.8
Ni pomembno	57	5.5	362	35.0
ne vem	17	-	21	-
Total	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP – Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 19: Odnos med strankami in volivci in pomembnost strank za demokracijo

SE STRANKE ZANIMAJO, KAJ SI LJUDJE MISLIJO	F	%	SO POLIT. STRANKE NUJNE ZA DELOVANJE POLIKE?	F	%
Stranke v Sloveniji se zanimajo za to, kaj si običajni ljudje mislijo	61	6.0	Politične stranke so nujne za delovanje političnega sistema v Sloveniji	288	28.7
2	153	14.9	2	251	25.0
3	356	34.8	3	293	29.2
4	245	23.9	4	104	10.3
Stranke v Sloveniji se ne zanimajo za to, kaj si običajni ljudje mislijo	209	20.4	Politične stranke niso nujne za delovanje političnega sistema v Sloveniji	69	6.9
ne vem, b.o.	30	-	ne vem,	49	-
Skupaj	1054	100.0		1054	100

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP – Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 20: Mnenje o strankah: zastopanost mnenj ljudi v parlamentu

	F	%
Ali menite, da stranke v državnem zboru zastopajo interese skupine oz. sloja ljudi, ki mu tudi vi pripadate?		
da, zastopajo v veliki meri	90	9.0
le deloma zastopajo	733	73.2
ne, sploh ne zastopajo	179	17.9
ne vem, b. o.	52	-
Skupaj	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP – Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 21: Mnenja o ustreznosti strank v Sloveniji

	Mnogo ljudi med obstoječimi strankami v Sloveniji ne najde prave zase.		Sam osebno nimam težav, zlahka se opredelim med obstoječimi strankami za tisto, ki ustreza mojim pogledom in interesom.		V Sloveniji je preveč strank; sorodne stranke bi se morale združiti.		Ob obstoječih strankah bi Slovenija potrebovala še povsem novo stranko.	
	F	%	F	%	F	%	F	%
v celoti se strinjam	290	30.0	224	23.5	356	36.9	65	6.7
2	244	25.2	166	17.4	237	24.5	74	7.6
3	301	31.1	253	26.5	208	21.5	112	11.5
4	79	8.2	155	16.2	87	9.0	154	15.8
sploh se ne strinjam	54	5.6	156	16.4	78	8.1	567	58.3
ne vem	86	-	100	-	88	-	82	-
Skupaj	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0	1054	100.0

Vir: SJM 2003/4, Slovensko javno mnenje, mednarodna raziskava ISSP – Razumevanje vloge državljana, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 22: Stopnja ponosa na delovanje demokracije v Sloveniji

Kako ponosni ste na način delovanja demokracije v Sloveniji?	F	%
zelo ponosen	46	4.2
precej ponosen	242	22.1
ne preveč ponosen	602	55.1
sploh nisem ponosen	147	13.4
ne vem	53	4.8
MV	3	0.3
Skupaj	1093	100.0

Vir: 2003/2, Slovensko javno mnenje; Mednarodna raziskava o družini in narodni identiteti in Stališča o lokalni demokraciji, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 23: Zanimanje za politiko

	Zanimanje za politiko nasploh		Zanimanje za lokalno politiko	
	F	%	F	%
se ne zanimam	165	15.1	158	14.5
1	75	6.9	67	6.1
2	91	8.3	112	10.2
3	141	12.9	137	12.5
4	86	7.9	86	7.9
5	261	23.9	238	21.8
6	71	6.5	71	6.5
7	76	7.0	76	7.0
8	56	5.1	81	7.4
9	27	2.5	27	2.5
zelo močno se zanimam	37	3.4	32	2.9
ne vem	7	0.6	8	0.7
Skupaj	1093	100.0	1093	100.0

Vir.: 2003/2, Slovensko javno mnenje; Mednarodna raziskava o družini in narodni identiteti in Stališča o lokalni demokraciji, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 24: Vpliv ljudi na politiko

	Ali imate kaj vpliva na politiko v slovenski državi?		Ali imate kaj vpliva na politiko v vasi občini?	
	F	%	F	%
nič ne vpliva	304	28.6	234	22.1
1	140	13.2	107	10.1
2	141	13.3	129	12.2
3	131	12.3	139	13.1
4	86	8.1	104	9.8
5	144	13.5	172	16.2
6	44	4.1	62	5.9
7	36	3.4	62	5.9
8	25	2.3	27	2.5
9	2	0.2	8	0.8
zelo velik vpliv	11	1.0	15	1.4
ne vem	29	-	34	-
Skupaj	1093	100.0	1093	100.0

Vir.: 2003/2, Slovensko javno mnenje; Mednarodna raziskava o družini in narodni identiteti in Stališča o lokalni demokraciji, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 25: Stanje naštetih značilnosti v Sloveniji v primerjavi s preteklostjo

	možnost izobraževanja		demokracija odločanja		človekove pravice	
	F	%	F	%	F	%
danes dosti slabše	37	3.5	48	4.7	64	6.2
danes slabše	151	14.3	196	19.4	221	21.3
približno enake	376	35.6	540	53.4	518	49.9
dosti boljše	426	40.3	214	21.2	210	20.2
boljše	66	6.2	13	1.3	25	2.4
ne vem	37	-	82	-	55	-
Skupaj	1093	100.0	1093	100.0	1093	100.0

Vir.: 2003/2, Slovensko javno mnenje; Mednarodna raziskava o družini in narodni identiteti in Stališča o lokalni demokraciji, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 26: Spremljanje lokalnih medijev

	Koliko spremljate lokalno TV?		Koliko spremljate lokalni radio?		Koliko spremljate lokalni časopis?	
	F	%	F	%	F	%
vsak dan	403	37.7	429	40.3	262	24.5
več kot 2x na teden	139	13.0	129	12.1	136	12.7
1x ali 2x na teden	144	13.5	136	12.8	241	22.5
manj pogosto	183	17.1	195	18.3	298	27.9
nikoli	200	18.7	175	16.4	132	12.3
ne vem, b.o.	19	-	22	-	17	-
SYSMIS	5	-	7	-	7	-
Total	1093	100.0	1093	100.0	1093	100.0

Vir.: 2003/2, Slovensko javno mnenje; Mednarodna raziskava o družini in narodni identiteti in Stališča o lokalni demokraciji, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 27: Zaupanje v lokalne medije

	V kolikšni meri zaupate lokalnim medijem?	
	F	%
čisto nič ne zaupam	20	2.0
1	9	0.9
2	34	3.3
3	55	5.4
4	69	6.8
5	298	29.4
6	140	13.8
7	152	15.0
8	147	14.5
9	37	3.6
V celoti zaupam	54	5.3
ne vem	72	-
MV	6	-
Skupaj	1093	100.0

Vir.: 2003/2, Slovensko javno mnenje; Mednarodna raziskava o družini in narodni identiteti in Stališča o lokalni demokraciji, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 28: Pogostost pogovorov o politiki v občini

	Kako pogosto se pogovarjate o politiki v vaši občini?	
	F	%
dnevno	79	7.2
tedensko	242	22.2
redkeje	547	50.1
nikoli	224	20.5
SYSMIS	1	-
Skupaj	1093	100.0

Vir.: 2003/2, Slovensko javno mnenje; Mednarodna raziskava o družini in narodni identiteti in Stališča o lokalni demokraciji, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 29: S kom se največkrat pogovarjate o politiki v občini?

	Kje se pogovarjate o politiki v vaši občini?	
	F	%
v družini	258	23.6
s prijatelji	396	36.3
na delovnem mestu	163	14.9
strankarski odbori, zbori občanov, ipd.	19	1.7
drugje	52	4.8
nikoli se ne pogovarjam o politiki	203	18.6
MV	2	-
Skupaj	1093	100.0

Vir.: 2003/2, Slovensko javno mnenje; Mednarodna raziskava o družini in narodni identiteti in Stališča o lokalni demokraciji, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 30: Kandidiranje na volitvah

	Ste že kdaj kandidirali na lokalnih volitvah?	
	F	%
da	54	5.0
ne	1019	95.0
MV	20	-
Skupaj	1093	100.0

Vir.: 2003/2, Slovensko javno mnenje; Mednarodna raziskava o družini in narodni identiteti in Stališča o lokalni demokraciji, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 31: Stik z občinskimi funkcionarji

	Ali ste kdaj navezali stik z županom?		Ste kdaj navezali stik s članom občinske uprave?	
	F	%	F	%
da	243	22.3	211	19.4
ne	848	77.7	875	80.6
MV	2	-	7	-
Skupaj	1093	100.0	1093	100.0

Vir.: 2003/2, Slovensko javno mnenje; Mednarodna raziskava o družini in narodni identiteti in Stališča o lokalni demokraciji, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 32: Poizkus navezave stikov z občinskimi funkcionarji

	Ali ste kdaj poizkušali navezati stik z županom?		Ali ste kdaj poizkušali navezati stik s članom občinske uprave?	
	F	%	F	%
da	32	3.7	43	4.8
ne	825	96.3	854	95.2
MV	236	-	196	-
Skupaj	1093	100.0	1093	100.0

Vir.: 2003/2, Slovensko javno mnenje; Mednarodna raziskava o družini in narodni identiteti in Stališča o lokalni demokraciji, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 33: Spremljanje medijev na nacionalni ravni

	Koliko na dan gledate TV?		Koliko na dan poslušate RA?		Koliko na dan berete časopise?		Koliko na dan poslušate aktualno tematiko?	
	F	%	F	%	F	%	F	%
sploh nič	54	3.8	160	11.1	225	15.6	302	23.0
manj kot 1/2 ure	152	10.6	236	16.4	621	43.2	552	42.1
od 1/2 ure do 1 ure	360	25.0	250	17.4	423	29.4	283	21.6
več kot 1 uro do 1 1/2 ure	215	15.0	104	7.2	95	6.6	85	6.5
več kot 1 1/2 ure, do 2 uri	253	17.6	91	6.3	46	3.2	25	1.9
več kot 2 uri do 2 1/2 uri	159	11.1	89	6.2	15	1.0	29	2.2
več kot 2 1/2 uri do 3 ure	112	7.8	70	4.9	3	0.2	9	0.7
več kot 3 ure	133	9.2	438	30.5	10	0.7	27	2.1
MV	2	-	0	-	2	-	128	-
Skupaj (št. anketiranih)	1438	100.0	1440	100.0	1438	100.0	1312	100.0

Vir: Slovensko javno mnenje 2004/2 : Evropska družboslovna raziskava,
<http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 34: Uporaba interneta

Kako pogosto uporabljate internet?	F	%
doma in v službi nima dostopa	270	18.8
nikoli	536	37.3
manj kot enkrat mesečno	43	3.0
enkrat mesečno	30	2.1
nekajkrat mesečno	75	5.2
enkrat tedensko	60	4.2
večkrat tedensko	164	11.4
vsak dan	260	18.1
(ne vem)	2	-
Skupaj (št. anketiranih)	1440	100.0

Vir: Slovensko javno mnenje 2004/2 : Evropska družboslovna raziskava,
<http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 36: Pogostost nerazumevanja političnega dogajanja in problemov pri ustvarjanju mnenj

	Kako pogosto v politiki ne razumete kaj se dogaja?	
	F	%
nikoli	98	7.0
zelo redko	260	18.5
občasno	518	36.9
pogosto	347	24.7
zelo pogosto	180	12.8
(ne vem)	38	-
SYSMIS	1	-
Total	1442	100.0

	Kako težko si ustvarite mnenje o političnih vprašanjih?	
	F	%
zelo težko	111	8.1
težko	330	23.9
niti težko, niti lahko	586	42.5
lahko	286	20.8
zelo lahko	65	4.7
(ne vem)	59	-
SYSMIS	5	-
Total	1442	100.0

Vir: Slovensko javno mnenje 2004/2 : Evropska družboslovna raziskava,
<http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 37: Stopnja vernosti

	Ocenite koliko ste verni?	
	F	%
sploh nisem veren	153	10.8
01	70	4.9
02	80	5.6
03	111	7.8
04	97	6.9
05	357	25.2
06	129	9.1
07	161	11.4
08	128	9.0
09	63	4.4
zelo sem veren	67	4.7
(ne vem)	15	-
MV	11	-
Total	1442	100.0

Vir: Slovensko javno mnenje 1991/2 : Slovenska družba na prehodu v demokracijo in mednarodna raziskava o vernosti in cerkvi, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 38: Intenzivnost verovanja

	Kako pogosto obiskujete verske obrede?		Kako pogosto molite?	
	F	%	F	%
vsak dan	7	0.5	206	14.5
več kot enkrat na teden	33	2.3	75	5.3
enkrat na teden	198	13.8	109	7.7
vsaj enkrat na mesec	165	11.5	80	5.6
le ob posebnih verskih praznikih	502	35.0	197	13.9
še redkeje	184	12.8	180	12.7
nikoli	346	24.1	571	40.3
ne vem	3	-	17	-
MV	4	-	7	-
Skupaj	1442	100.0	1442	100.0

Vir: Slovensko javno mnenje 1991/2 : Slovenska družba na prehodu v demokracijo in mednarodna raziskava o vernosti in cerkvi, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 39: Pomembne vrednote mladih

	resnično prijateljstvo		vzdrževanje tradicionalnih vrednot		družinsko življenje	
	F	%	F	%	F	%
ni pomembna	2	0.2	24	1.9	6	0.5
malo pomembna	5	0.4	129	10.2	16	1.3
srednje pomembna	38	3.0	373	29.6	95	7.5
dokaj pomembna	232	18.4	466	37.0	266	21.1
zelo pomembna	984	78.0	267	21.2	876	69.6
MV	1	-	3	-	3	-
Skupaj	1262	100.0	1262	100.0	1262	100.0

Vir: Raziskava Mladina 2000, Arhiv družboslovnih podatkov, <http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 40: Odnos do naštetih vrednot: Koliko jim pomenijo?

	Politika		Prijateljstvo		Družinsko življenje		Nacionalna preteklost	
	F	%	F	%	F	%	F	%
nič	314	24.9	1	0.1	27	2.1	59	4.7
malo	446	35.4	3	0.2	72	5.7	261	20.7
srednje	315	25.0	60	4.8	168	13.3	537	42.6
precej	140	11.1	330	26.2	355	28.2	286	22.7
zelo	46	3.6	866	68.7	638	50.6	117	9.3
MV	1	-	2	-	2	-	2	-
Skupaj	1262	100.0	1262	100.0	1262	100.0	1262	100.0

Vir: Raziskava Mladina 2000, Arhiv družboslovnih podatkov,
<http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 41: Zaupanje v našete institucije

	staršem		predsedniku države		šolam		političnim strankam		vodilnim politikom		prijateljem	
	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%	F	%
nič	10	0.8	210	16.7	115	9.1	396	31.4	362	28.7	5	0.4
malo	48	3.8	296	23.5	274	21.7	607	48.1	575	45.6	20	1.6
srednje	204	16.2	506	40.1	577	45.7	238	18.9	282	22.3	152	12.0
precej	575	45.6	210	16.7	279	22.1	21	1.7	41	3.2	729	57.8
popolnoma	424	33.6	39	3.1	17	1.3	0	0.0	2	0.2	356	28.2
MV	1	-	1	-	0	-	0	-	0	-	0	-
Skupaj	1262	100.0	1262	100.0	1262	100.0	1262	100.0	1262	100.0	1262	100.0

Vir: Raziskava Mladina 2000, Arhiv družboslovnih podatkov,
<http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 42: Koliko mladih bi kandidiralo na volitvah?

	ali bi kandidiral (mladina)	
	F	%
da	266	26.8
ne	728	73.2
ne vem	266	-
MV	2	-
Skupaj	1262	100.0

Vir: Raziskava Mladina 2000, Arhiv družboslovnih podatkov,
<http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 43: Razumevanje politike (mladina)

	razumem se na politiko		politika je preveč komplicirana	
	F	%	F	%
sploh ne ustreza	394	31.3	72	5.7
2	430	34.2	213	16.9
3	304	24.1	388	30.8
4	112	8.9	355	28.2
popolnoma ustreza	19	1.5	230	18.3
SYSMIS	3	-	4	-
Total	1262	100.0	1262	100.0

Vir: Raziskava Mladina 2000, Arhiv družboslovnih podatkov,
<http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>

Tabela 44: S kom se mladina največ pogovarja o politiki?

	S prijatelji		S sošolci		S starši	
	F	%	F	%	F	%
zelo redko	325	26.0	390	35.0	297	23.7
redko	579	46.2	488	43.8	587	46.9
pogosto	268	21.4	178	16.0	267	21.3
zelo pogosto	80	6.4	57	5.1	101	8.1
nimam stikov s temi osebami	5	-	144	-	8	-
MV	5	-	5	-	2	-
Skupaj	1262	100.0	1262	100.0	1262	100.0

Vir: Raziskava Mladina 2000, Arhiv družboslovnih podatkov,
<http://nesstar2.adp.fdv.unilj.si:8080/webview/index.jsp>